

Mizeran je onaj pojedinac, koji se više ne nada. Nesretni je onaj, koji ne vjeruje u budućnost. Obojica su nesposobna za borbu. Zajednica, koja bi se sastojala isključivo od takvih pojedinaca, bila bi mizerna i nesretna. Smile.

Prvo i najveće naše dobro je — nada. I oni, koji nemaju ništa, ako se nadaju, — mnogo imaju. Nada je osnovno u našem životu. Nada, to je zora, koja puca poslije olujne noći. Smile.

ISTR A

STUDIJSKA KNJIZNICA
LJUBLJANA, Poljanska 22. cent

JUGOSLOVENSКИH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

»ISTRA« izlazi svakog tjedna u petak. — Uredništvo i uprava nalaze se u Zagrebu, Masarykova ulica 28. II. — Broj čekovnog računa 36.789.

Pretplata: Za cijelu godinu 50 Din; za pol godine 25 Din; za inozemstvo dvostruko; za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasi se računaju po cjeniku.

Slet u Pragu i mi

Nije daleko mjesec juli. U tom mjesecu sakupit će se u zlatnom Pragu na stotine tisuća Čehoslovaka, Poljaka i Jugoslavena, da u harmoniji duha i tijela manifestuju životnu snagu Sokolstva i Slaventstva. Oči čitave Evrope bit će tih dana uprte u Prag. Oči naših skupnih prijatelja, ali i oči naših skupnih protivnika. Jedni će u Prag gledati s radošću, dok drugi ne će moći da zataje zloradost.

U Jugoslavenskom Sokolstvu već se vrše velike pripreme za učestvovanje na tom velikom i veličanstvenom sletu. Te nas pripreme vesele. Ali ne smiju, da nas zadovoljavaju.

Mi emigranti ne smijemo u jednom tako svečanom i značajnom momentu manjkati u Pragu, mi ne smijemo a da prepustimo tu rijetku priliku, pa da u srcu čehoslovačkog bratskog naroda ne izrazimo svu našu zahvalnost braći Čehoslovacima za sve simpatije koje nam ukazuju već godinama na jedan tako vidljiv i dirljiv način u momentima kad nam je najteže.

Dužnost nam je, da se u danima sve-sokolskog sleta nadjemo u zlatnom Pragu i zato, da uzmognemo vidljivo i javno učestvovati u proslavi stogodišnjice od rođenja velikog osnivača Sokolstva Miroslava Tyrša, tog velebnog čovjeka, koji je u osnovna načela sokolskog pokreta na prvo mjesto stavljao slobodu naroda i koji se je čitav svoj život borio protiv tiranstva za oslobodjenje slavenskih naroda ispod tuđinskog jarma.

Moguće je i izvedivo je, da u sveslavenskim manifestacijama učestvujemo vidljivo. Danas nas u Jugoslaviji ima na desetke hiljada i ma da smo raštrkani, još uvijek postoji jedna čvrsta veza među nama. Vežani smo svi jedan na drugog jednom mišlju i jednim osjećajem, a vežani smo i našom zajedničkom organizacijom. Naše savezne organizacije imaju da uzmu na sebe stvar organizovanja našeg zajedničkog učestvovanja na sletu u Pragu. Naš Savez je u tom pogledu razaslao svojim članicama okružnicu, a kako saznajemo, u Zagrebu se je već među našim emigrantima počelo nešto da organizuje i spremna u vezi sa sokolskom organizacijom. Svako naše društvo moralo bi već sada u svojem odboru ili na članskim sastancima da uzme u pretres pitanje učestvovanja na sletu u Pragu. Treba pretresti u prvom redu finansijsku stranu, a ako je moguće treba organizirati fond za slet. Savez će se pobrinuti za polakšice za putovanje željeznicom i inače će nastojati da olakša emigraciji učestvovanje na sletu, ali i od svakog se pojedinca traži, da doprinese izvesne žrtve, koje će mu bez sumnje biti nadoknadenje, jer ako se tačno promotri cijeli pohod sokolstva u Prag od pojedincu zapravo ni ne traži nikakve žrtve, nego šta više, svakom pojedincu donosi koristi u raznim pravcima.

Nije isključeno, da će nam uspjeti da na sletu učestvujemo i aktivno sokolski naročito, ako tu ideju prihvate emigranti članovi sokolskih društava. To bi bilo ne samo efektivno nego i od historijskog značenja. Značilo bi to aktiviranje one velike naše sokolske snage, koja se je jedanput tako živo razvijala i manifestovala u našem starom kraju, a koja je bila ugušena. Možda bi jedan specijalno naš sokolski sastup značio prvi korak k obnovi našeg divnog istarskog, tršćanskog i riječkog sokolstva, pa makar i u emigraciji. Nije još prekasno da se to ostvari i provede. Treba samo da se iz muzeja iznesu na sunce oni naši sokolski barjaci, koji su preneseni ovamo, treba da se sjetimo naše stare sokolske svijesti i da promislimo koliko je velika naša sadašnja sokolska snaga, ma da je rasparčana. Ako se odmah poradi još je vremena, da se za slet organizuje ne samo pohod emigranata bez obzira na članstvo u sokolstvu, nego i naš specijalni sokolski nastup. Na našim sokolskim radnicima i prvacima ostaje dužnost da o tome razmisle i porade.

Nije nam, zapravo, zadaća, da u ovom članku zaizavimo u detalje. Htjeli smo samo da napomenemo, da svesokolski slet u Pragu ne smije proći bez našeg vidljivog učestvovanja. Da mi moramo tu priliku iskoristiti da manifestujemo i našu sveslavensku svijest i našu veliku zahvalnost čehoslovačkoj braći, koja nas vole i pomažu i koja su nam u teškim momentima mnoge nuke ublažili. Iskoristimo ovo vrijeme do jula i spremimo se. Po ulicama zlatnog Praga zavijorit će i naši barjaci pred velikim Masarykom prodefilovat će i naša istarska, tršćanska i gorička narodna nošnja. Naša srca očelicit će se i nadahnuti u srcu Velike Slavije novom vjerom, novim nadama i pojačanom svješću o našoj golemoj snazi, koji niko ne može da ugrozi i da spriječi na putu u budućnost.

Vijesti iz Julijske Krajine

ŠEST PROCESA PRED SPECIJALNIM TRIBUNALOM U RIMU U JEDNOM DANU.

Trst, marta 1932. Dne 27. februara obavljeno je pred Specijalnim Tribunalom u Rimu šest procesa. U prvom procesu osuđen je neki Francesco Carnevali, jer je pripadao komunističkoj stranci, na 5 godina i 8 mjeseci tamnice. U drugom procesu osuđen je na 10 godina i 8 mjeseci zatvora Anton Buducin, jer je osnovao ponovno raspuštenu komunističku organizaciju. U trećem procesu sudjeno je dvojici radnika, koji su bili optuženi, da su pripadali komunističkoj stranci, ali su bili riješeni. U četvrtom procesu sudjeno je Germanu Hardneru, koji je optužen, da je uvrijedio Mussolinija, vojsku i fašizam. Dokazalo mu se je samo to, da je uvrijedio talijansku naciju, pa je osuđen na godinu dana zatvora. U petom procesu odgovarao je Augusto Roncarati za uvrijede kralja i vlade, ali je bio riješen uslijed pomanjkanja dokaza. U šestom procesu bio je osuđen na tri godine zatvora i 20.000 lira globe seljak Paolo Silvagni, jer je pripadao komunističkoj stranci.

OPĆINA NABREŽINA ZA FAŠISTIČKU »PRO ASSISTENZA INVERNALE«.

Trst, marta 1932. I tršćanska je fašistička federacija organizovala akciju za sakupljanje novčanih odprinosu za pomoć besposlenima kroz zimu. U »Popolo di Trieste« objavljuje je jedna lista novijih doprinosa za tu akciju. Među ostalim doprinosima vidimo, da je općina Nabrežina dala kao svoj prilog 31 litru i 50 centezima.

KRIUMČARI RAKIJE.

Pula, marta 1932. U noći 26. februara jedna je jaka patrola karabinjera iz Rovinja opkolila kuću Blaža Božića u okolici Rovinja. Borbom i dugim procedurama uspjelo je napokon karabinjerima da uhapsu Blaža Božića, njegovog sina i Jakova Sergovića, koji je u kući bio, jer je na njih pala sumnja, da se bave tajnim pečenjem i prodavanjem rakije. Kako talijanski listovi javljaju rakije kod njih nije nadjeno, ali je kuća jako mirisala po rakiji. Odveden su u zatvor.

VISOKO OBDAVČENJE V ITALIJI

Trst, marta 1932. Fašistična štampa piše: Deficit italijanskoga državnoga gospodarstva je znašal u drugi polovici pretekloga leta 1.669.000.000 lir. Kljub temu pa je rimski režim določil u novem državnom proračunu izdatke na okrog 22 milijardi lir. Ministriški svet je na svojem posljednjem zasjedanju ugotovil, da mora država u prihodnji poslovni dobi prejeti 20 milijardi lir u obliku davkov. Že leta 1928.—29. so znašali celokupni nacionalni dohodki 80 milijardi lir. Ti dohodki so se v preteklem letu znižali na malo već kot 50 milijard. V primeru s temi dohodki je davčna obremenitev v Italiji silno narasla. Režim je obdavečil italijansko ljudstvo za skoro 40 odstočkov vseh njegovih dohodkov.

GOSPODARSKI POLOŽAJ TRSTA

Trst, marta 1932. Glavni tožilec Mandruzato je pri slovesni otvoritvi juridičnoga leta govoril o raznih problemih zasedenoga ozemlja. O trgovskom položaju in krizi Trsta je povedal sledeče: »Bolj nego kdaj prej je žalosten znak, ki ga dajejo falimenti, znak, ki je v posebno tesni zvezi z velikanskim gospodarstvom krizo po vseh državah. Ta kriza je v svojem najakutnejšem stadiju še prav posebno zadela trgovino v ti deželi, ki je zanjo po tradiciji in legi značilna pomorska trgovina, obstoječa v posredništvu med tujimi deželami. Radi tega je bilo krizi izpostavljen predvsem pristanišče tega mesta; četudi je določeno za naravno cesto srednjeevropske trgovine, je vendar za sedaj radi svoje odvisnosti od ozemlja drugih držav podvrženo strahoviti konkurenciji tujih pristanišč.

Zato so se pomnožile izvensodne poravnave, znanilke neodoljivih polomov in konkurzov. In če je bilo teh naštetih 385, približno toliko kot leta 1930, v tem še ni gotovega znaka splošnih gospodarskih razmet, na katerih teži zgoraj omenjena opustitev ali skrčitev podjetij in trgovin. Večji je obseg konkurzov, kjer pasiva v znesku 38.858.815 presegajo za okroglo 10 milijono lanskoo vsoto in stoji proti njim le za 7.187.398 lir aktiv, tako da je srednja mera izplačil obstala pri 18,50 odstočka. Opozoriti je še na več kot podvojeno število malih konkurzov. 193. ki četudi segajoči do vsote 20.000 lir, v statičnem pregledu ne pridejo všteti med običajne trgovske polumne.

VELIKI DALMATINSKI PLES U TRSTU

Trst, marta 1932. — Dne 5. marta bit će u Trstu priredjen jedan veliki »dalmatinski ples«, organiziran od »Società Dalmatica«.

STATISTIČKE CIFRE O PUČANSTVU, PROMETU I INDUSTRIJAMA

Trst, marta 1932. — U službenom fašističkom listu »Gazzetta Ufficiale« od 22. februara iznesene su službene statističke cifre, koje je izradio »Centralni statistički institut«, o stanju pučanstva, trgovačkog prometa i industrijske produkcije u mjesecu januaru ove godine. U januaru ove godine rođeno je u Italiji manje djece nego u januaru lanijske godine. Ove godine je rođeno 93 hiljade 133 djece, a u januaru lani 103.279 djece. Opadanje je u vezi s gospodarskom krizom. Broj novih brakova također pada i to u omjeru 24.251:26.750. — Cifre o industrijskoj produkciji pokazuju jako opadanje u svim granama koje su uzete u obzir u statistici. — Promet robe željeznicama za račun privatnika iznosio je u januaru 1932. 2 milijuna 913.618 tona, dok je januaru 1931. iznosio 3 milijuna 185.536 tona. Osjetljivo pada i promet robe u lukama. Interesantne su i cifre o izvozu i uvozu. Mjeseca januara ove godine uvezeno je u Italiju robe za 732 milijuna lira, dok je u decembru 1931. uvezeno za 974 milijuna lira. Izvezeno je u januaru 526 milijuna, a u decembru 1931. 993 milijuna lira. U januaru 1932. je višak uvoza nad izvozom iznosio 206 milijuna lira, dok je taj višak u januaru 1931. iznosio samo 19 milijuna lira. — U mjesecu januaru 1932. broj stečajeva u Italiji iznosio je 1713, dok je u januaru 1931 u Italiji bilo samo 1288 stečajeva. — Broj protestiranih mjenica popeo se je sa 96.419 u januaru lanijske godine na 104.137 u januaru ove godine.

FAŠISTIČKA KONCENTRACIJA BRODARSTVA I TRGOVINA TRSTA.

Trst, marta 1932. — U »Istri« je već bilo govora o koncentraciji talijanskog brodarstva Mussolinijevom inicijativom sva veća talijanska parobrodarska društva koncentrirana su u Genovi, pa su tako najveća tršćanska društva, kao na primjer Cosulich fuzionirana s nekim genoveškim društvima. Koliko time Trst gubi ne treba naročito naglašavati. Trst nije više veliki centar parobrodarstva. To pogadja jako i tršćansku privrednu snagu općenito, a napose tršćansku trgovinu. »Il Piccolo« od 28. februara donosi jedan opširan članak, u kojem naglašava, da je Trst uslijed toga, što su se oni brodovi, koji sad pripadaju Genovi snabdjevali robom (provijantom) u Trstu, imao promet od cirka od nekoliko desetaka milijuna lira godišnje. Izgleda, da će se svi brodovi sada snabdjevati robom u Genovi, pa će to uvelike osjetiti tršćanska trgovina. Brodovi su uzimali na tršćanskoj ribarnici za cirka milijun lira ribe godišnje. Trošili su nadalje na hiljade i hiljade jaja kupljenih u Trstu, na hektolitre istarskog vina i tršćanske pive, pa zatim velike količine sira, zelenja, konzerva, mesa itd. »Piccolo« piše o tom problemu u jednom teškom tonu i pozivlje kompetentne, da se nad tim problemom zamisle, jer se opet pogadjaaju interesi jednog grada, koji je jedamput cvao i napredovao, a danas je u konstantnom padanju.

PROTEST TALIJANSKIH ADVOKATA NA MALTI

Trst, marta 1932. Na plenarnoj sjednici advokatske komore na Malti (koja pripada Engleskoj) održanoj prošlih dana govorili su talijanski advokati o postupku engleskih vlasti prema talijanskom jeziku u sudovima, u školama itd., pa su se na koncu složili, da pošalju engleskom ministarstvu kolonija jedan oštar protest. Imenovana je jedna komisija, koja će izraditi memorandum, u kojem će biti prikazan položaj Talijana na Malti.

INSTITUT ZA TALIJANSKU KULTURU NA MALTI

Trst, marta 1932. — Kako talijanske novine javljaju prošlih je dana na Malti (koja je pod vlašću Engleske) u prisustvu vlasti i ličnosti malteških te čitave talijanske kolonije, inauguriran »Institut za talijansku kulturu«. Poslije blagoslova, koji je obavio dekan malteške katedrale, talijanski je konzul govorio o ciljevima tog instituta. Glasoviti talijanski književnik Ugo Ojetti održao je zatim govor o temi »Karakter Talijana«.

ZA POJAČANJE PROMETA STRANACA U TRSTU.

Trst, marta 1932. — Dne 27. februara održana je u tršćanskoj prefekturi jedna velika konferencija na kojoj se je raspravljalo, što treba poduzeti, da se ojača promet stranaca u Trstu i da tako Trst dodje do bar neke zarade. Konstatovalo se je da se ne može raspravljati ni nadati jedinom jakom prilivu stranaca iz inozemstva pa je potrebno organizovati promet Talijana iz stare Italije. Apelirali će se na patriotske osjećaje i iskoristiti će se položaj Trsta na rubu Krasa, na kojem se je vodio rat. Organizovat će se velike ekspurzijske boraca, fašista i omladine iz sta-

re Italije, da posjećuju bivša bojišta, a te komitive morat će se svratiti i u Trst te će u gradu i ostati koji dan. Kad se je raspravljalo detaljnije o tim ekskurzijama i posjetima Trstu, došlo je u pitanje, kako će se smjestiti ti posjetnici Trsta, gdje će noćiti. Treba uzeti u obzir, da hoteli, ma da ne rade ništa, ne mogu doći u obzir radi visokih cijena, a oni, koji budu dolazili u ovakovim komitivama, obično su iz siromašnijih slojeva. I došlo se je na kolosalnu ideju, da se naime stranci smještavaju u brodove, koji stoje prazni i besposleni u luci. Kapetan Lupetina nadodao je na taj predlog još i to, da bi se mnogo stranaca moglo da smještava i u zgradu čistone riže... Iz te diskusije, koju objavljuje tršćanski listovi saznajemo nadalje, da je prošla operka sezona loše prošla, jer tršćani sve manje mogu da posjećuju teater.

FAŠIZAM I SREDNJA ŠKOLA

Trst, marta 1932. — Prošlih je dana u Trstu zasjedao direktorij pokrajinske fašističke federacije i raspravljao o mnogim aktualnim pitanjima. Specijalno je direktorij tretirao pitanje srednje škole i njezinih zadaća pod fašizmom. »Il Popolo di Trieste« osvvrće se na zaključke direktorija i nastoji, da prikaže značenje srednje škole za fašizam. Konstatuje, da je škola u Julskoj Krajini u glavnom u skladu sa ciljevima režima, ali ima još uvijek lakuna, koje treba ispuniti. »Popolo« aludira na profesore, koji su samo po spoljašnosti fašisti, dok inače sumnjaju u režim. Ti profesori ne čine nekih gestova, koji bi bili izrazito i demostriativno antifašistički, to im ne dozvoljava zdrav razum i oprez. Ali, kaže »Popolo«, ne odobravati fašizam i ne djelovati fašistički često znači mnogo više nego javni negativni gest Ironija jednog posmjeha na profesorovom licu djeluje na mlade duše sredioškolača škodljivije za fašizam, nego kakva javna manifestacija. Treba biti s takvim ljudima na oprezu, jer će srednja škola jedino, ako bude sasvim fašistička modelirati duše omladine prema Mussolinijevim najmerama.

ŠKOLE NA KRASU I KNJIGE

Trst, marta 1932. — Uslijed sve veće mizerije, koja vlada među pučanstvom u okolici Trsta, po našim kraškim selima dolazi do toga, da roditelji svojih djece nisu u stanju kupovati školskih knjiga ni drugih školskih potrebitina. Djeca su počela da dolaze u školu i bez knjiga i bez bilježnica. Da se tome doskoči, tršćanski prefekt naredio je podređenim organima, da se pobrinu kako bi djeca dobila što im treba, pa su u tu svrhu neke institucije darovale novčane priloge u jedan poseban fond. »Il Popolo di Trieste« kaže, da je to ugodno odjeknulo među pučanstvom na Krasu, jer to pučanstvo sve više osjeća veliku brigu fašizma na svim poljima, a naročito veliku brigu prefekta, koji nastoji da pučanstvo uz granicu bude što zadovoljnije.

TAKSE ZA PUTNIKE, KOJI SE ISKRCAVAJU ILI UKRCAVAJU U TRŠĆANSKOJ LUCI

Trst, marta 1932. — Službeni list »Gazzetta Ufficiale« donosi kraljevski dekret od 28. januara 1932. kojim se određuje taksa za sve one putnike, koji se iskrcavaju ili ukrcajavu iz inozemstva ili za inozemstvo, u tršćanskoj luci. Od 1. marta 1932. do 31. decembra 1932. važit će ove takse: za putnike, koji dolaze ili putuju u inozemne luke na Jadranu I. klasa 3 lire, II. klasa 2 lire, II. ekonomska i III. klasa 1 litru. Za putnike iz ili za luke na Sredozemnom moru, Mramornom i Crnom Moru, iz Gibraltara ili španjolskih i portugalskih luka na Atlantiku taksa iznosi od 5 lira do 12 lira, a za sve ostale luke od 5 do 30 lira.

SEDMANDESETPETGODIŠNICA VJENČANJA

Postojna, marta 1932. — Dne 17. februara slavili su u selu Gorenje kod Postojne 75-godišnjicu vjenčanja Ivan Jurca, posljednik i Marija Jurca. Ivan je star 94 godine, a Marija 98. Vjenčali su se, kad je Ivan imao 18, a Marija 23 godine. Obojica su još zdrava i čila. Čestitamo!

KAKO JE JADNO SVRSIO D'ANNUNZIJEV LEGIONAR DR. BACIČI

U Beču je u jednom hotelu pokušao samoubistvo poznati riječki advokat dr. Baciči (Bačić). Interesantno je život toga advokata, koji je svojedobno u vrijeme akupacije Rijeke bio d'Annunzijev legionar. D'Annunzio je za svog boravka na Rijeci svima diacima, koji nisu svršili srednju školu, a imali su najmanje šest razreda, kratkim putem dao ispostaviti svjedodžbe o svršnim srednjoškolskim naukama. Na taj je način i Baciči došao do gimnazijske maturalne svjedodžbe na bazi te svjedodžbe upisao se na pravo, koje je redovito apsolvirao, a zatim položio i advokatski ispit

Međutim je nedavno neko prijavio Advokatskoj komori na Rijeci, da spomenuti Bacichij nije imao pravo, da se upiše na pravni fakultet s obzirom na to, što gimnaziju nije uopće svršio, nego samo šest razreda. Iz toga se kasnije izrodio skandal, pa se Bacichij iz Rijeke najprije uputio u Budimpeštu, a zatim u Beč, gdje je sada pokušao samoubistvo, koje mu nije uspjelo, pa je u teškom stanju prevezen u sanatorij.

Sušačka »Naša Sloga« piše o tom događaju opširno i zaključuje: »Mladi čovjek pao je žrtvom međusobnog gloženja dvaju grupa u našem susjedstvu, koje u toj borbi ne biraju sredstva, i ne brinu se za komentare onog dijela riječkog građanstva koje sa zaprepaštenjem sve to gleda. i — razmišlja...«

PROPAGANDISTIČKE PRIREDBE »UMANITARIE«

Gorica, marta 1932. — Institucija »Umanitaria«, koja ima zadaću, da u drugorodnim zonama osniva večernje škole za mladiće od 14 do 20 godina, da bi se odgajali u fašističkom duhu, priredila je u Vipavi prošlog mjeseca veliku propagandističku manifestaciju. Davale su se neke predstave, pjevali su zborovi i održano je mnogo patriotskih govora, u kojima se veličalo čovječnu akciju »Umanitarie«, institucije, koja donosi talijanstvo i civilizaciju u pogranične drugorodne zone. Tako izvještava fašistička štampa.

JEDAN POŽAR U BILJAMA

Gorica, marta 1932. — Polovicom prošlog mjeseca planula je u Biljama, u Goričkoj, kuća posjednika Ernesta Černe. Požar je zahvatio i staju, koja stoji uz kuću i uništio sve. Šteta iznosi 17.000 lira.

NOVA HAPŠENJA KRIUMČARA

Gorica, marta 1932. — Financijska patrola iz Aldovčine otkrila je u konobi Ludvika Kuriča iz Budanja kod Vipave jednu bocu sa 20 litara rakije. Konstatovano je, da je ta rakija tajno ispečena. Seljak je odveden u zatvor i bit će doveden pred sud.

HAPŠENJA U GORIČKOJ

Gorica, marta 1932. — U Gorici su bili prošlih dana uhapšeni iz nepoznatih razloga neki Ivan Altran, star 28 godina, te Ivan Potepan iz Trsta. Uhapšen je nadalje i neki Klede Ferdinand, koji je bio u kontumacijom osuđen na 3 mjeseca i 15 dana zatvora. U Bilju su karabinjeri uhapsili Emila Komela, jer se nije prijavio na vrijeme na stavnju. Odveden je u sudbeni zatvor u Gorici.

SMRT JEDNOG UZNIKA

Trst, marta 1932. — Kako javlja tršćanski »Il Popolo di Trieste« od 16. februara, onih je dana u sudbenom zatvoru u Vidmu umro Luigi Fattorini, star 49 godina iz mjesta Vanno. Fattorini je došao iz Francuske, kamo je bio emigrirao prije deset godina i gdje je radio. On se je nedavno vratio iz Francuske i bio je uhapšen, a neko vrijeme poslije hapšenja — obolio je i — umro. Ostavlja ženu i dvoje djece.

JEDNA PASTIRSKA POSLANICA NADBIŠKUPSKOG ADMINISTRATORA SIROTTIJA

Gorica, marta 1932. — Sirotti, upravitelj goričke nadbiskupije, uputio je pred nekoliko dana svećenstvu jednu poslanicu, u kojoj govori o krizi, inteligenciji i srcu...

JEDNO ISKLJUČENJE IZ FAŠJA

Trst, marta 1932. — Kako čitamo u službenom »Popolu« bio je iz omladinskog fašja u Postojni izbačen Matej Debevec, jer nije bio dostojan da bude fašista.

POTPORA ISTARSKIM POSUJILNICAMA

Pula, marta 1932. — Fašističko ministarstvo finansija dozvolilo je po naredjenju Benita Mussolinija potporu nekim istarskim posujilnicama, koje su zapale u poteškoće.

PUŠTEN IZ ZATVORA

Trst, marta 1932. — U jednom od posljednjih brojeva »Istre« bilo je objavljeno, da je u Trstu u jednoj grupi Slovenaca bio uhapšen i djak Martelanc. Doznajemo, da je on pušten na slobodu.

KRIUMČAR UBIJEN KOD VEPRINCA

Opatija, marta 1932. — Financijska straža je u blizini Veprinca pred nekoliko dana pucala na jednog čovjeka, za kojega je držala da je kriumčar. Ubijen je neki mladić iz Boljunskog polja.

MELIORACIJE V BLIZINI BISTRICE

Reka, marca 1932. — V blizini Bistrice bodo po vladnom načrtu izvršili melioracije, od katerih si obetajo 500 ha rodovite zemlje, 50 ha je rezerviranih za vojaško zrakoplovno postojanko. Melioracija je bolj relativna značaja.

OBSDOBE NA REKI

Reka, marca 1932. — Reško sodišče je obsdilo Jurija Vuka iz Mirna, starega 41 let, in Nikolaja Frausina, starega 37 let, iz Tržiča, na štiri mesece ječe in 2000 lir denarne kazni, ker sta poskusila prekoračiti mejo brez ponega lista.

U LANIŠČU BIT ĆE OSNOVAN FAŠJO.

Buzet, marta 1932. Kako je zaključeno na posljednjoj sjednici direktorija istarske fašističke federacije, ima se ukinuti fašjo u Lupoglavi. U Lupoglavi će se organizirati samo jedna podsekcija boljunskog fašja. U Lanišću će se, naprotiv, kao u svim ostalim sjedištima općina, osnovati novi fašjo. Lanišće naime do sada nije te organizacije imalo.

»ITALIA REDENTA« I NJEZINA PATRIOTSKA AKTIVNOST NA GRANICI.

Trst, marta 1932. Pod tim naslovom donosi tršćanski »Il Piccolo« od 26. februara jedan opširan članak, u kojemu govori veoma zanosno o aktivnosti i ciljevima »Italie Redente«. Prema podacima, koje donosi »Il Piccolo« vidimo, da ta institucija uzdržava 234 dječja vrta, koja polaze 11.500 djece u osam provincija uz granicu, to jest u provincijama Bocenskoj, Videmskoj, Goričkoj, Trentskoj, Puljskoj, Riječkoj i Zardarskoj. Kako kaže »Il Piccolo«, to su 234 materinske škole, u kojima mlade talijanske učiteljice igraju ulogu matera i uče talijanskom jeziku na hiljade i hiljade djece, koja bi inače odrasla i došla u osnovnu školu, a da se ne bi znala izraziti u slatkom jeziku domovine. »Italia Redenta« bavi se i nekim drugim zadaćama, ali osnovna zadaća te institucije je ta, da uzdržava dječje vrtove u krajevima, gdje djeca ne poznaju talijanski jezik, u krajevima, gdje se, kaže »Piccolo«, naš jezik tek uvadja. »Piccolo« zastupa mišljenje, da bi »Italia Redenta« morala one svoje azile, koje uzdržava u mjestima, gdje se govori samo talijanski odmah prepustiti državi ili nekoj drugoj instituciji, a još bi veću brigu morala posvetiti baš selima na Krasu, u unutarnjoj Istri i po dolinama Južnog Tirola, gdje je njezina intervencija nužno potrebna, jer će jedino njezinom zaslugom istočna vrata Italije moći da postanu sasvim nacionalna. po osjećaju, po duši, po mišljenju, po običajima i jeziku. »Italia Redenta« najviše djeluje u bocenskoj provinciji, gdje ima 66 azila, koje polaze 3500 djece, slijedi za njom puljska provincija, pa gorička, sa 51 azilom, odnosno sa 48 azila, u koja polazi cirka 2300 djece. U tršćanskoj provinciji »Italia Redenta« ima 22 azila sa 1300 djece. U riječkoj provinciji ima Italia Redenta 19 azila sa 700 djece. U provinciji Trento ima samo 15 azila sa cirka 1000 djece. Videmsko provincija ima 9 azila »Italie Redente« sa 350 djece, dok ih je u zardarskoj provinciji 4 sa 160 djece. Za uzdržavanje tih azila, »Italia Redenta« potrošila je u godini 1931, prema bilanci, 5 milijuna i 300.000 lira. Dohotci te institucije iznosili su godine 1930 samo 4 milijuna i 300.000 lira, pa je prema tome deficit iznosio milijun lira. U ovom računu nije uzeto u obzir uzdržavanje 227 seoskih škola »Italie Redente« te 540 večernih tečajeva u Južnom Tirolu i Trentinu. Kako kaže »Il Piccolo« ta je institucija zapala u financijsku krizu, pa je dužnost svih Talijana, da je podupru novčano i da tako pomognu akciji, koja ide za tim, da se što prije italijaniziraju krajevi uz istočnu granicu.

ZAPLENJENI KOLEDARIJ

Gorica, marta 1932. — V Gorici je bil poleg Mohorjevega koledarja zaplenjeni tudi namizni koledar s tedenskim listi, ki ga je izdala Katoliška tiskarna. Tako poroča »Il Popolo«.

GORIŠKI ARETIRANCI V KOPRU

Trst, marta 1932. — O novoletnih goriških aretirancev se čuje, da su vsi prepehani v Koper. Kakor znamo, se nahajajo med njimi duhovnik Filip Terčej, časnikar Polde Kemperle in učitelj Lojze Bratuž.

TRI PROCESA PRED SPECIJALNIM TRIBUNALOM.

Trst, marta 1932. Dne 26. februara 1932. održana su pred Specijalnim Tribunalom u Rimu, kako javljaju fašistički listovi, tri procesa protiv subvezivnih elemenata. Najprije su osuđeni neki Vincenzo Bianco iz Torina i Giuseppe Stefani, prvi na 12 a drugi na 4 godine, jer su osnovali u Veneciji komunističku stranku. Zatim su osuđeni na zatvor od jedne, dvije i tri godine tri padovanca, jer su pripadali tajnoj komunističkoj organizaciji. U trećem procesu su djevo je petorici antifašista iz Livorna, koji su radili protiv fašizma u Livornu. Osuđeni su na tamnicu od 2 do 3 godine.

FAŠISTIČKA AKTIVNOST U ISTRU.

Pula, marta 1932. Prošlih dana sastao se je na sjednicu u Koprnu direktorij fašističke federacije za Istru. Raspravljalo se je o dosadanjem i daljnjem radu fašističkih organizacija. Direktorij je među ostalim konstatirao, da sakupljanje prinosa za zbrinjavanje besposlenih preko zime ne uspijeva, da je u toj akciji nastupio jedan zastoj, koji — nije opravdan.

OSAM KOMUNISTA PRED SPECIJALNIM TRIBUNALOM.

Trst, marta 1932. Kako javlja »Il Piccolo« od 25. februara, Specijalni Tribunal u Rimu osudio je prošlih dana osam talijanskih komunista na zatvor od jedne i pol do 6 godina, zato jer su pripadali raspuštenoj, to jest tajnoj komunističkoj organizaciji i zato, jer su se bavili prevratnom propagandom.

ŠKOLE U ZONI UZ GRANICU.

Trst, marta 1932. U drugoj polovici februara školski proveditor u Trstu Mondino obišao je u inspekciji sve škole u postojnskom okrugu. O toj inspekciji donosi rimski list za škole »I Diritti della Scuola« jedan zanosno pisani članak o talijanskoj fašističkoj školi uz istočnu talijansku granicu. U tom članku konstatuje se, da je mnogo škola učinila za italijanizaciju krajeva uz granicu, ali ipak pisac traži, da se akcija pojača ako se želi postići ono, što je zamišljeno. U članku je rečeno među ostalim, da fašistički učitelji u tim školama čine prava čudeša i da je njihov rad upravo »francijškanski« (francescano lavoro).

TRGOVAČKI PROMET TRSTA U SLUŽBENIM CIFRAMA.

Trst, marta 1932. Pokrajinsko ekonomsko vijeće u Trstu objavilo je u štampi statistiku trgovačkog prometa Trsta u mjesecu januaru ove godine. Prema tim ciframa vidimo, da je ukupno čitav trgovački promet Trsta kopnom i morem u januaru iznosio 2.917.103 kvintala, dok je u mjesecu januaru 1931. to jest lanjske godine iznosio 3.475.001 kvintala, pa je prema to u januaru ove godine promet manji za cirka 500.000 kvintala.

JOŠ JEDNA LISTA PROMIJENJENIH PREZIMENA.

Trst, marta 1932. Tršćanski prefekt je ovih dana potpisao i objavio nekoliko desetaka novih dekreta, kojima se slavenska prezimena pretvaraju u talijanska. Tako je među ostalima postao: Fabjan—Fabiani, Germek—Germani, Gerbec—Garbasso, Gerželj—Gerselli, Gomizelj—Gomiselli, Gec—Gizzo, Gulić—Gulli, Husu—Guzzi, Miklavac—Micchelazzi, Macarol—Mazzarolli, Šonc—Sonzio, Uršić—Orsi itd.

POŽARI ŠUMA U JULIJSKOJ KRAJINI.

Trst, marta 1932. — U posljednje vrijeme u Julijskoj se Krajini pale šume sad na jednom, sad na drugom kraju. Tršćanske su novine u dva posljednja mjeseca zabilježile pedesetak takvih požara. Ta pojava veoma začudjuje u ovo godišnje doba. Ovih dana se je i tršćanska prefektura posebnom okružnicom osvrnula na veliki broj požara. Prefekt je izdao stroge naloge, prema kojima je svaki građanin bez razlike prisiljen, da u slučaju požara pomaže vatru gasiti.

PLESNA PRAVDA

Reka, marca 1932. — »Idea del Popolo«, laško pisani tednik katoličkih Furlanov v Gorici, je v predpustu napisal ošter članek proti plesni maniji. Ker je zdaj plesna furija, so se čutili goriški prvaki hudo prizadete in zahtevali so od urednika, družinskega očeta, naj otstopi s svojega mesta. Škofijski administrator Sirotti je nato napisal za list drug članek v čisto nasprotnemu smislu. Sirottijev članek je vzbudil neveljlo med furlansko duhovščino, ki se, takor povsod po svetu, bori proti plesni maniji. Kanonik Hren, predsednik konsorcija »Idea del Popolo«, je protestiral pri Sirottiju, ker je ta bez predhodnega posvetovanja objavil deplasirani članek na škodo stvarji.

POŽAR ŠUME U OPATIJU.

Opatija, marta 1932. — U blizini Opatije planula je 20. februara jedna šuma u širini od 7200 četvornih metara, vlasništvo Karla Jurkovića Vatrogascima je uspjelo da požar pogase.

PLAĆE NAMJEŠTENIKA.

Trst, marta 1932. — U gradu su se počeli pronositi glasovi, da će doskora biti snižene za 10 posto svim državnim namještenicima plaće. Isto tako govori se, da je odlučeno da se i privatnim namještenicima snize plaće u istom procentu. »Il Piccolo« demantira.

Gostiona MARKO BRANICA

Nova Ves broj 2

Sastajalište Istrana. — Na glasu jer pruža gostima sve ugodnosti: primorska jela, dalmatinska vina, dva igrališta za »boće« i kuglanu. — Posjeduje lijepu bašču. — Preporuča se Istranima.

Hrvati izvan domovine — i Istrani

Nedavno je u Zagrebu povedena akcija za kulturno i nacionalno održavanje veza sa Hrvatima izvan granica današnje Jugoslavije. U prošlom broju lista »Istra« zabilježena je ova akcija i donesena su imena lica u odboru koji se je tom prigodom konstituirao prema članku odštampanom u »Jutarnjem listu« od 22 prošloga mjeseca. Prema tom članku »Istra« je već tada konstatirala da će spomenuti odbor voditi računa o Hrvatima u Čehoslovačkoj, o gradišćanskim Hrvatima u Austriji, o hrvatskim naseobinama u Rumunjskoj, kao i o Hrvatima u Italiji — ali o naseobini u južnim dijelovima, u mjestima koja se danas nazivaju San Felice Slavo, Montemitro, Acquaviva.

U spomenutom članku »Jutarnjeg lista« je dosta opširno komentiran razlog radi kojeg je pokrenuta ova najnovija akcija u Zagrebu.

Postoje izvan okvira Jugoslavije jače hrvatske naseobine, kod kojih je svijest o narodnoj pripadnosti dosta jaka i usčuvana. Gradišćanski Hrvati u Austriji imade, računa se, preko 100.000 Hrvata u Rumunjskoj ima oko 10.000. Ove naseobine pa i druge, gdje god se one nalazile, zadržale su u glavnom svoje rasne osobine. Ono što mi danas općenito znamo o njima vrlo je malo, pa je potrebna direktna veza da bi se moglo doznati i više a uz to dati ovoj našoj braći mogućnosti i potpore da ne potonu u moru tuđinštine. I zato je osnovan u Zagrebu odbor koji će poraziti na tome da uspostavi veze sa braćom iz tuđine a onda i na tome da ih pozove i dovede u našu sredinu u svoju maticu gdje treba da nadju pobude i pomoći — završuje pisac članka u »Jutarnjem listu«.

Svatko tko shvaća važnost i značenje jedne ovakve akcije taj se je morao poveseliti i ovoj najnovijoj akciji povedenoj u Zagrebu. Ona je od značenja ne samo za narodnost kao takvu u ovom slučaju za hrvatstvo, već je više u smislu što će od jedne takve smišljene akcije imati direktnu korist oni narodni dijelovi kojima je ona namijenjena. Nije svejedno po daljnji napredak recimo gradišćanskih Hrvata, kod kojih se u posljednje vrijeme zapaza značajan pokret za narodni progres u svim pravcima, da li će oni sami brinuti brigu oko svog napretka ili će u svojim nastojanjima imati iza sebe potporu koju im je matični dio naroda dužan pružiti. U tom smislu, akcija da se pomogne narodnim dijelovima izvan domovine i ako nisu poznate daljnje njezine konture mora se bezuvjetno pozdraviti.

I mi to činimo — tek zasada samo sa jednom malenom rezervom. Naime sudeći prema članku u »Jutarnjem listu«, u okvir toga programa nije ušao najveći dio Hrvata izvan domovine, a to su istarski Hrvati. Oni doduše na svojem današnjem teritoriju nisu nikakva hrvatska naseobina.

Razlika je još i ta što se položaj i prilike ostalih hrvatskih grupacija ne da usporediti sa njihovim položajem, pa se u današnjim prilikama ne da zamisliti kontakt koji je na pr. postojao iz vremena prije rata. Ali današnje prilike u tom pogledu su jedno, a narod odnosno njegov dio kao takav je opet nešto drugo, pa prema tome jedan program, na šire zasnovan, trebao je po našem mišljenju o tom voditi računa pa ne izostavljati najveći dio Hrvata po strani.

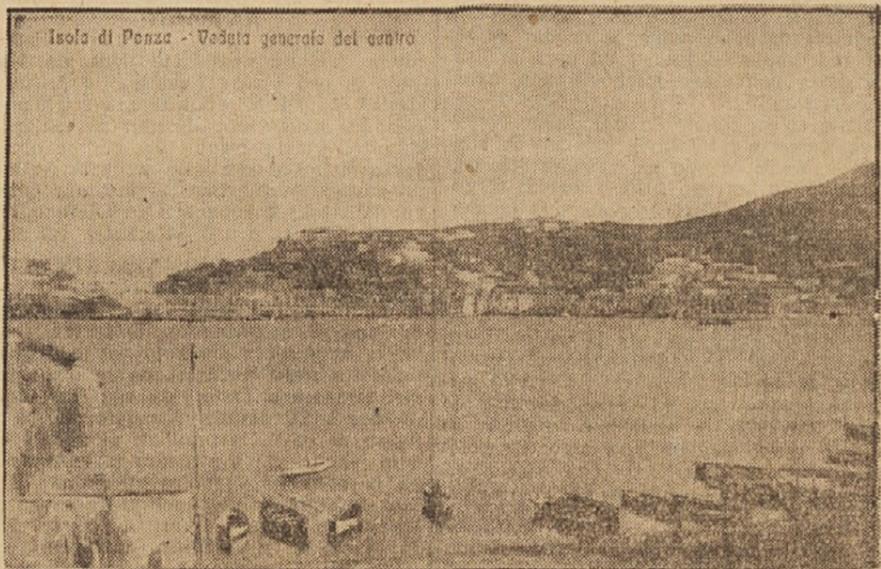
Osim toga, odbor će provodeći svoju akciju zacijelo nastojati da našu javnost upozna sa svim hrvatskim dijelovima o kojima vodi brigu. U cilju što potpunijeg i temeljitijeg upoznavanja i jednake brige za sve hrvatske dijelove, moraju svi ovi dijelovi doći do jednake riječi te im se mora posvetiti jednaka briga. U okvir ovakve akcije ulazi sve što je potrebno da se danas znade: i prošlost i sadašnjost i folklor kao i ostala obilježja koja pojedini dio naroda čine u narodnom smislu onim što on danas jeste.

Matični dio naroda jednako je zainteresiran svagdje tamo gdje je potreba za to. I zato je dobro da se u ovoj akciji misli i na najmanje narodne dijelove (kao one u južnoj Italiji) — tim više što smo i onako dosada zanemarivali i veće brige baš na ovom polju rada.

Iznosim ovo kao Istranin u ovom našem listu, jer držim da ne govorim samo u svoje ime kada kažem da bi bio učinjen veliki proput ako bi se najveći dio Hrvata izdvojilo iz okvira kojemu služi ova najnovija akcija povedena u Zagrebu.

Uvjereni smo da bi odbor koji ovu akciju vodi naišao među istarskom inteligencijom u Zagrebu na saradnike u ovom poslu. Tim više što bi dotični, kao Istranin, učinio uslugu ne samo na korist zajedničke već i posebno svoje istarske stvari.

Ante Rojnić.

Ponza

Zgodovina Beneške Slovenije

Določiti, kedar se Slovenci naselili na Furlanskem, ni lahka reč; do kot so segali po širni ravnini, se more vsaj približno ugotoviti iz toponomastike; kaj in kako se je z njimi godilo, se ve in se ne ve.

Najbrže so začeli siliti v Italijo že v drugi polovici šestega stoletja skupno z Avari ali pa tudi sami na svojo roko. Za gotovo se ve (iz Pavla Dijakona), da so imeli prve čase pogoste boje z Longobardi, v čegar oblast so bile prišle Furlanija in beneško-lombardske pokrajine. Zdi se pa, da so se nastanili s presledki in v raznih skupinah. Podkaninski Rezijani niso veliko sorodni ostalim beneškim Slovencev, a ti se zopet razlikujejo med seboj, ker eni se zdijo bolj hrvaško-srbskega značaja, drugi pa so bolj očitno Slovenci.

Prvotno zasedeno ozemlje je bilo precej obširnejše nego sedanje. Tako se lahko trdi, da je bil dobrni del, ali pa tudi cel takozvani Železni Kanal (Canale del Ferro) od Pontebe doli slovenski, dočim se danes nahaja slovenski življenjski samo v postranski rezijski dolini. Furlanska ravnina pa ni ohranila nobenega kottička za Slovence.

Da so bili v starih časih razširjeni v širokih plasteh po srednji in dolnji Furlaniji do reke Tilmente (Tagliamento) in še čez, o tem priča veliko število do zdaj ohranjenih, ponekod na furlansko zaokroženih, čisto slovenskih imen. Tudi stare listine iz XII. in XIII. stoletja pričajo o navzočnosti obilega slovenskega življa v onih krajih, kajti vsebujejo lepo število krasnih staroslovenskih krajevnih in osebnih imen. Toda zgodovina tega slovenskega elementa je precej nejasna in nepopolna. Ne ve se za gotovo, kdaj in kako so bili zasedli Slovence one krajeve. Morda so bile proste naselbine razvrščene po zemljiščih, opuščenih in zapuščenih vsled burnega prehoda selecih se narodov; morda so bili ostanki slovenskih vojakov, ki so se borili v Italiji skupno z Avari in se na povratku ustavili, kjer so dobili neobljuden in za poljedelstvo ugoden prostor. Mimo tega so bila njih selišča pomešana z romanskimi; zato ni čuda, da so se polagoma potujčili. Sicer pa je bila v XV. stoletju slovenščina še zelo razširjena po Furlaniji. Kedar je izginila, o tem se ne da nič gotovega povedati.

Sedanji Slovenci prebivajo po dolinah in hribih, raztezajočih se od goriških Brd do Kaninovega pogorja. Razdeljeni so v tri glavne skupine: v Rezijane, v Tarčentske (Terske) in Šenpeterske Slovence.

Zgodovina Rezijanov je v zvezi z zgodovino Moznške opatije (Abbazia di Moggio), ki je bila ustanovljena l. 1113 po želji in oporoki koroškega grofa Kocelja, v čegar lasti je bil Železni kanal. Opatiji je bilo darovanih mnogo posestev, med njimi tudi Rezija. Benediktinci so imeli polno cerkveno in posvetno oblast nad to deželico, ki jim je nosila precej koristi. L. 1409 je nastala iz opatije prosta komenda, ki pa si je pridržala vse prejšnje pravice. Med onimi, ki so jo vživali je bil tudi sv. Karol Boromejski. L. 1777 si je Beneška ljudovlada prisvojila vse skupaj in od tedaj je postala Rezija samosvoja občina in župnija.

Tarčentski ali Terski Slovenci so bili vsled neredne razpoložitve njih zemljišč vedno razkosani med seboj ter podvrženi raznim fevdatarjem in v cerkvenem oziru priklopljeni raznim furlanskim župnijam. Zato pa nimajo skupne zgodovine.

Najzanimivejša je zgodovina Šenpeterskih Slovencev, ki so imeli posebno upravno organizacijo. Sprva so prišli pod vladu Frankov, ki so bili uničili longobardsko kraljevstvo in so bili raztegnili svojo oblast čez vse slovenske in tudi hrvaške dežele. Pozneje so prišli pod oglejske patriarhe, katerim so bili nemški cesarji podelili knežjo oblast nad vsi Furlanijo. Ker so bili vsi ti patriarhi posebno začetkoma iz nemških rodov, so večkrat podajali svojcem v fevde razne kraje, tudi slovenske; vsled tega nosijo stari, razrušeni gradovi po gorskih obronkih večnoma nemška imena. Navzlic tem fevdalcem so si bili Slovenci zasnovali polagoma za svojo potrebo posebno upravo, ki so si jo ohranili in okrepiли tudi tedaj, ko je patriarhat prišel v roke Benetkam. Ta modra ljudovlada jim je prepustila precejšnjo slobodo, jih štitišla proti fevdalcem ter jih obdarila z novimi privilegiji, posebno z oproščanjem različnih davkov in doneskov. Njih dolžnost je bila čuvati beneško mejo proti Nemcem, kar so oni zvesto izpolnjevali, tako da jih vlada v listini iz l. 1492 nazivlja: Fideles nostri incolae montanearum et convallium.

Imeli so torej precejšnjo avtonomijo, da si bili tu in tam podvrženi še vedno jurisdikcijski, sicer bolj navidezni nego dejanski pravici starih furlanskih fevdalcev. Organizacija slovenskih skupin je bila strogo demokratična. V najlepši obliki, precej modro in natančno zamišljena, je obstajala med šenpeterskimi Slovenci. Hišni gospodarji posameznih vasi so skrbeli za skupne vaške zadeve, katere so obravnavali v sosed-

njah, t. j. v vaških zborih, katerim je predsedoval po hišnih gospodarjih med seboj izbrani dekan. Vasi, katerih je bilo približno 40, do bile združene v dve skupini, ali Banki (mizi) imenovani, po središčnih vaseh Landar in Mersa, Landarska Banka in Merska Banka. Vsaka Banka je imela svojega glavnega dekana, kterega so volile podrejene vasi. Landarski Banki so bili podvrženi prebivalci Nadiške in Sovodnjiške doline, Merski pa Sentlenarske in Koziške. Vsaka vas je imela svoje zastopnike pri svoji Banki, ki so se zbirali v sejo, kadar so to zahtevale skupne zadeve.

Enkrat in, če je bilo potreba, tudi večkrat na leto so se zbirali zastopniki obeh Bank, na prostem pod slovanskimi lipami, pri cerkvi sv. Kvirina v Šenpetru. Pri teh občnih zborih so se obravnavale skupne zadeve cele dežele, pod predsedništvom obeh glavnih dekanov. Pri obravnavah je imel besedo slednji zastopnik raznih vasi, a zapisnik je sestavljaj javni notar ali kancelir. Evo torej starega, strogo demokratičnega, malega, a pravečatega parlamenta.

Mimo upravne organizacije, so imeli tudi sodnijsko. Za Landarsko Banko so volili hišni gospodarji, za Mersko pa odsluženi sodniki vsako leto po 12 sodnikov (dvanajstijo), ki so sodili v mahlah in velikih zadevah, celo morilci so prišli pred nje. Vse to navzlic pravu jurisdikcije, ki so ga imeli po slovenskih krajih stari fevdalisti, katerim pa je, kakor se zdi, za ugotovitev svojih pravic zadostovalo, da so prišli enkrat na leto v Šenpetr te se ondi skupno in mastno pogostili na stroške svojih podanikov. Kaj so hoteli drugega? Slovenci so bili v popolnem miru s beneško republiko, ta pa se jim ni marala zameriti in jih je štitišla proti komursihodi. Celo prizive so delali, kolikor je bilo mogoče, od Banke do Banke, da si bi bili morali redno prizivati prvič v čedad, potem v Videm in kot na najvišjo stopnjo v Benetke. Hujše zločine so kaznovali z ječo, za manjše so vklepali obojence v klado na javnem, ali pa so jih kaznovali z denarno globo.

Vsa to upravna in pravna organizacija je veljala od dobe oglejskih patriarhov do avstrijske vlade. Avstrijski absolutizem je vse razdril ter na mesto stare razporedbe zasnoval sedanje obdobje.

V cerkvenom oziru so Šenpeterski Slovenci dobili prvi lastno župnijo in sicer najprvo v Šenpetru, ki jo omenja nena listina (Bulla Coelestini III) že l. 1192. Potem so dobili drugo pri Sv. Lenartu; zapisnik župnikov sentlenarskih sega nazaj do l. 1400, toda župnija je že prej omenjena. Koncem XVIII. stol. je bila ustanovljena tretja župnija v Drenkiji, ki je prej spadala pod Volče ob Soči. Vse tri so podrejene čedajškem kapitlju.

Izmed najstarejših cerkva je starogorsko svetišče (Stara gora = Castel del Monte), ki je tudi slovenska župnija, spadajoča pod Čedad. Prapotska (Prepotto) župnija je bila tudi slovenska, a zdaj je mešana. Slovenci teh dveh župnij ne spadajo k Šenpeterskim, ampak tvorijo nekako podaljšanje goriških Bricev.

Za vse druge Slovence so imeli pri starih furlanskih župnijah slovenskega vikarija (Vicarius Sclaborum); šele pozneje so dobile slovenske podružnice lastnega duhovnika.

Slovenci i Hrvati u staroj Italiji

Iz donje tabele, koju donosimo prema službenoj statistici stanovništva u Italiji od godine 1921. »Censimento della popolazione del Regno d'Italia al 1. dicembre 1921« (str. 274.) vidimo, koliko je naših sunarod-

Po slovenskih cerkvah je bila od starih časov v navadi slovenščina se zdaj se je ohranila marsikaka mladinja z dotičnim besedilom, ki sega precej nazaj v stare čase, saj je očitno gregorijanskega značaja in izvora. Tako n. pr. pesem za Božič, za Velikonoc, za sv. Rešnje Telo in še kaka druga. Ljudstvo prav rado poje v cerkvi tudi pri tihih mašah, in v tem se povsem odlikuje od Furlanov.

Duhovniki so si sami spisavali ali pa prevajali katekizme in pridige in druge potrebne stvari. Ko so se začele tiskati slovenske pobožne knjige, so si jih radi preskrbovali. Zalibog, da se stari rokopisi niso ohranili! Pač pa obstoja še zdaj silno zanimiv, mešan latinsko-slovensko-laški zapisnik iz l. 1497, v katerem pravi neki Johannes civis Vegle, da je prevedel de latino in scilabonica lingua letne zapuščine Bratine sčete marie szergneu (Bratovščine sv. Marije v Cernjevu). Ta rokopis, kakor tudi nekaj novejših rezijskih tekstov, je obelodanil v Petrogradu poljski učenjak vseuč. prof. Baudouin de Courtenay. Obširno razpravo o černejskem, prvem slovenskem datiranem rokopisu, je napisal pokojni dr. Oblak.

Kar se cerkvenih stavb tiče, spada najstarejše sedanje cerkve navadno v XV. stoletje. Zanimive, da si preproste so gotične cerkvice sv. Kvirina v Šenpetru, cerkva pri Lipi ob cesti iz Šenpetra v Podbonesec, svetišče sv. Ivana v znani Landarski jami, stara, sedaj osamela cerkev sv. Silvestra pri dolnji Mersi in še druge. Pri nekterih je vzdana plošča z gotičnim, elegantno vrezanim imenom Maister Andre von Lack. Proti koncu XV. stol. so se precej živahno zidale nove cerkve ali prezidavale stare. Takrat so izginile seveda najstarejše, med temi cerkva sv. Ivana v jami, ki se omenja že l. 888, dočim je danes obstoječo sezidal Maister Andre von Lack l. 1477.

O prvi rezijski cerkvi govori neka listina iz l. 1200. Med Terskimi Slovenci je stala najbrže prva cerkev na Brdu (Lusevera). Vzidani so namreč v sedanjo ostanki prvotne cerkve z okraski v romanskem slogu, kar priča, da je prvotna segala nazaj najbrže v XII. stoletje. O svetišču na Stari gori se trdi, da je nastalo že v VIII. stoletju toda to ni gotovo.

Posebnih umetnin po naših skromnih in ubogih cerkvah ni. Kvečjemu se dobi kaka stara, zanimiva rezbarija, tako n. pr. dva lesena oltarja iz XVII. stol. v Kravanju, katerih eden nosi vrezano ime umetnika Luca Schar. Istotako ni težko najti tu in tam starih dekorativnih kamenitih ostankov nekdanjih cerkva, posebno iz gotične, pa tudi iz romanske dobe, kar priča o vztrajnem konservativizmu našega ljudstva, ki si je ohranilo skozi stoletja svoj jezik, svoje šege, svoj značaj in noče izgubiti svojih starin.

Ta trditev se mora vzeti seveda cum grano salis, kajti nekaj so tudi izgubili tekom časa naši Beneški Slovenci. Tako ni več sledu o stari noši, ki je bila precej karakteristična. Zadnji sledovi rezijske noše se sicer še zdaj dobijo, pa so vedno bolj redki. Rezijani so si ohranili svoj narodni ples, precej zanimiv in povsem dostojen.

V Šenpetru so se vršile vsako leto do konca XVIII. stoletja pasijonske

igre. Kres na predvečer sv. Ivana je še zdaj v navadi. Tako tudi sjemanje, t. j. letanje po njah z gorečim snopom slame na večer Razglašenja Gospodovega (o svetih Treh kraljih). Zenitniški šeg se še zdaj ljudstvo spominja, toda izginjajo, kakor so izginile še druge navade.

Priprosta in mala Beneška Slovenija ima tudi može, ki so vredni, da se jih imenuje. Rojen sicer v Čedadu, toda, kakor se zdi, iz beneško-slovenske obitelji, je bil Jakob Stelin (Jacobus Stelinus) iz XVIII. stoletja, slavni strokovnjak v etični vedi, profesor na padovanskem vseučilištu, ki je mnogo pisal latinski v nevezani in tudi v vezani besedi. Znamenito je njegovo delo Specimen de ortu et progressu morum. Umril je l. 1770.

Beneški Slovenec je bil zdravnik cesarja Jožefa II. Josef Kvarina iz Dolnjega Binasa pri sv. Petru in tako tudi stotnik telesne straže istega cesarja Urban Melinek.

Odličen profesor matematike in prirodnih ved, obenem tudi dober cerkven govornik je bil dr. Anton Podreka, ki je bil rojen v Šenpetru in je učil v Splitu.

Drug izvrsten učenjak, inženir in profesor matematike in fizike na tehničnem zavodu v Vidmu je bil Ivan Klodič, rojen pri Hlodičih l. 1828. Ravno tam je bil rojen l. 1836 njegov nečak Anton Klodič vitez Sabladoski, znani šolski nadzornik za Trst in Primorje in pa pisatelj slovenski.

Posebne spomina je vreden Peter duhovnik, kaplan med prostim ljudstvom, čegar stoletnica se je obhajala leta 1922, kajti rodil se je v Šenpetru l. 1822. On je prvi začel pisati književno slovenščino in je zložil marsikako lepo slovensko pesmico, med drugimi po Goriškem obče znano Slavjanko in pa žalostinsko »Kaj jočeš se ti krasotica«. Bil je čista, iskrena duša slovenska in je širil kjer je mogel narodno zavednost. Pisatelja teh vrstic, šele mladega dijaka, je on sprivil na pravo pot. Nekateri Podrekove pesmice so bile tiskane v Jeranovi »Zgodnji Danici«.

Mimo tega je pisal in izdal, s sodelovanjem drugega odličnega moža, tedanjega šenpeterskega župnika Mihaela Mučiča, katekizem za Beneške Slovence.

IVAN TRINKO

Glasovi štampe

»La Libertà«, antifašistički tjednik, koji izlazi u Parizu, u svom broju od 25. februara donosi jedan interesantan članak iz pera našeg Dragovana Šepića.

V. PANDIĆ

Gradjevna i umjetna brava rija i proizvod štednjaka. Zagreb, Kačićeva 12. - Tel. 55-26. Sigurnosnih brava uvijek na skladištu.

Oreh

Zasadil je stari Torkar oreh. Dvajseten bil je takrat, pa se že mu je vesala v dušo grenka žalost in z britkostjo ga pojila in s sovraštvom, maloupom.

Pa je prišel v šestdeseto, zagorelo je v poljanah, zagorelo je po mestih — Pa se hrbet mu skrivil je, pa su mu zobje izpali in lasje se pobelili, (bili so kot bela volna), stari Torkar pa kot jagnje čakal tolažnice Smrti.

Ali glej: nenadoma — kaj prihaja s svetlim ognjem, kaj prihaja z blaznim vriskom? Svoboda vilha na konju, vsa goreča, vsa bleščeča, (tla pod njo so vsa goreča) na ognjenem zlatem konju.

In v oktoberskem večeru, ko da duše isprašuje, je viharilo v drevesih, dvigalo je skednjem strehe in divjalo in divjalo in še oreh je izrulo.

Pa nenadoma je prišlo kakor črn oblak. In Torkar reče sinu: »Vsadi oreh, o, mogoče še dočakaš, kar nekoč sem čakal jaz«. In izdihne. Mraz pritiska, mraz pritiska čez ves Kras, tam pa raste grenki oreh.

Rast, rasti, grenki oreh!

† SREČKO KOSOVEL

Provincija	Okružja	OPĆINE (u zagradi slovenska imena općina)	Stane pučanstva u općinama		stanovnici koji obično ovore jedan stran iz li tiskalat	
			porođice	st. oovn.	porođice	stanov
Campobasso	Larino	Acquaviva Collecroce	504	1911	496	1897
		Montemitro	229	870	227	864
		San Felice Slavo	396	1547	200	782
Udine (Videm)	Cividale del Friuli (Čedad)	Attimis (Ahten)	754	4071	751	4058
		Drenchia (Dreka)	243	1349	241	1343
		Faedis (Foída)	898	5075	261	1412
		Grimacco (Grmek)	283	1617	283	1617
		Prepotto (Prapotno)	387	2222	170	950
		Rodda (Ronac)	280	1662	279	1659
		San Leonardo (St. Lenart)	498	2467	479	2465
		San Pietro al Natisono (St. Peter)	656	3362	581	2977
		Savogna (Sovodnje)	300	1905	300	1905
		Stregna (Srednje)	302	1784	302	1784
		Tarçetta (Tarçet)	353	2068	353	2086
		Torreano (Torejan)	617	3470	132	774
		Resia Rezijska	822	2796	822	2796
		Lusevera (Brdo)	539	2672	539	2672
		Montenars (Gorjani)	440	2012	35	320
		Nimis (Neme)	1119	5505	339	1885
		Platischis (Platišča)	657	3376	630	3228
UKUPNO			10276	51759	7438	37375

Organizovana aktivnost

IZBORI NOVE UPRAVE DRUŠTVA »ISTRE« U ZAGREBU.

Prošle nedjelje, dne 28 februara postavila se je glavna skupština zagrebačkog društva »Istre«, koja je bila započela u nedjelju 21. februara. U nastavku su bile na dnevnom redu samo dvije točke: 1. Biranje nove uprave i 2. Evetualije.

Dvorana »Kola«, gdje se je skupština održavala bila je puna. U ime kandidacionog odbora predsjedao je skupštini Božo Semelić. Najavio je tajno glasanje za dvije kandidatske liste, to jest za listu dra Iva Ražema i za listu Ive Mihovilovića. Prije glasanja kandidati su zamolili skupštinare, da u miru učestvuju u izborima, i uopće, da ne izazivaju nered i incidente. Zatim se je prešlo na glasanje. Ta je procedura trajala dva sata, jer je glasanje bilo tajno. U 5 sati popodne predsjedatelj je objavio rezultat glasanja. Od 439 članova, koji su imali pravo glasa, glasovalo je 257 članova. Za listu dra Ražema pala su 183 glasa, dok je lista Mihovilovića dobila 74 glasa.

Dr. Ražem je zatim preuzeo predsjedničko mjesto, zahvalio se je onima, koji su mu iskazali povjerenje. Zatim se je prešlo na eventualije. U toj točki javio se je za riječ samo omladinac Ante Cerovac, koji je u ime 130 omladinaca pročitao jednu rezoluciju, u kojoj je među ostalim rekao:

»Omladina smatra svojom dužnošću, da izrazi svoje negodovanje, što joj se uskratilo pravo glasa na današnjoj skupštini, premda su joj članovi bivše uprave društva u nedjelju prije same skupštine priznali to pravo. Omladina, koja već preko po godine aktivno i oduševljeno sudjeluje u društvenom radu osjetila se teško pogodjenom uskraćivanjem toga prava, jer se ona i te kako smatra pozvanom, da odlučuje o sudbini te naše organizacije. Na ovom mjestu naglašujemo, da je omladina onaj element naše organizacije, o kojem treba voditi računa danas, ali još više u našoj budućnosti. Dosada je to dokazala. Dokazala je to drugdje, a dokazala je to i ovdje u društvenom radu. Sam predsjednik društva i sama skupština su to priznali u nedjelju. Omladina je dokazala, da naša pitanja shvaća ispravno — ona je za naša pitanja savremena. Dakle u pitanjima, koja se tiču naše stvari, ona mora odlučivati, ako hoćemo, da naš rad odgovara našim ciljevima i našem općem interesu. Kad je u interesu same stvari za koju se borimo, mora da se prekorače sve formalnosti. Omladina je tog mišljenja. Ona tako radi, a ona će i u buduću tako raditi. Za nju je važno raditi, a formalnosti odbacuje i preko njih prelazi.«

Kad je Cerovac pročitao rezoluciju, zamolio je, da se o onome, što je u njoj izneseno ne raspravlja. Predsjednik dr. Ražem obećaje omladini, da će u buduću uzeti u obzir njezino značenje i neće se to više dogoditi. Skupština je zatim zaključena.

PREDAVANJE U »ISTARSKOM AKADEM- SKOM KLUBU«

Dne 1 ovog mjeseca održan je sedmi redoviti sastanak kluba. Dobrila Srećko predavao je »O zadrugarstvu u Istri«. Predavač već unaprijed kaže, da mu je namjera da da samo jedan pregled o zadrugarstvu uopće a specijalno kod nas u Istri, a o pobližem radu naših zadrugara u krajevima palim pod Italiju trebalo bi jedan opširniji prikaz.

Najprije govori o postanku zadrugarstva, o razviku, vrstama i strukturi zadruga. Najviše se razvilo zadrugarstvo u Njemačkoj. Zadrugarstvo u Goričkoj i Istri ima mnogo veći i dublji značaj — s obzirom na naš položaj prema Talijanima — od onog u Njemačkoj, jer se zadrugarstvom kod nas imalo postići dvoje: gospodarska i politička neovisnost od Talijana. Može se reći, da se zadrugarstvo kod nas počelo razvijati paralelno s budjenjem nacionalne svijesti. U Goričkoj prije nego u Istri. Početak pripada pokojnom banu Laginji. God. 1900 imade 153 zadruga, a 1914 god. već 617 sa 94.000 članova, što znači da je bila skoro svaka obitelj učlanjena u koju zadrugu.

Svagdje gdje god je bio koji naš svećenik ili inteligenat osniva se zadruga ili posujilnica. Tu naš seljak nalazi pomoći koju je prije tražio kod Talijana i skupo plaćao. Citira zatim Vivantea talijanskog socialistu iz Trsta, koji kaže u svojoj knjizi »L'irredentismo adriatico«, da je Slavenima u Istri i Goričkoj pomoću svojih zadruga uspjele u posljednje vrijeme da se potpuno emancipiraju i gospodarski i politički od Talijana. Za vrijeme rata propale su mnoge posujilnice i zadruga naročito one u Goričkoj. Poslije rata trebalo je početi opet nanovo. Mijenjanjem kruna u lire kod čega se mnogo izgubilo i dobro smišljenom talijanskom politikom da se što prije uništi naš narod gospodarski — zadruga počinju sve više propadati naročito one konzumne (u Istri) do čim su one novčane malo bolje stajale. U Poreču se osniva novi talijanski zadrugni savez u koji se učlanjuju neke naše zadruga bojeći se da ne bi bile uništene. Ali baš tu su našle mnoge svoj krah. U Trstu se također osniva jedan takav savez »Federazione agraria Giuliana« da privuče k sebi zadruga iz Trsta i Goričke, no te su još čvrsto stajale zadrugne zveze u Trstu i Gorici.

Poslije se ukida savez u Poreču i stvara se Cassa di Risparmio u Pulj u koji da se učlane sve naše još preostale zadruga i posujilnice u Istri uplativši 5000 lira. Godine 1926-27 bio je zadan posljednji udarac našem zadrugarstvu. Na čelu zadruga i posujilnica postavljaju se komesari (Talijani!), koji dovode većinu zadruga do propasti. Zadrugne zveze u Trstu i Gorici bile su tad još pošteđene ali već 1928-29 stizava i ove ista sudbina.

Na koncu spominje predavač način i metode kojima se služio fašizam kod uništavanja ovih dviju najvažnijih i najvećih gospodarskih organizacija u Julijskoj Krajini.

IZ DRUŠTVA »ISTRA«, NOVI SAD

U nedjelju, dne 28. februara održana je I. plenarna sednica društva »Istra« na kojoj je pročitana i overovljen zapisnik sa glavne skupštine od 14. II. Pošto su pregledana i pročitana nova društvena pravila, rešeno je, da se ista pošto su obavljene sve formalnosti, predaju nadležnim vlastima na odobrenje. Čim pravila budu odobrena, biće članstvo o tome izvešteno.

U smislu zadnje okružnice Saveza, donet je zaključak, da se u nedjelju, na dan 20. marta o. g. održi svečana služba božja u kat. katedrali sa molitvama za našu braću i to u 9 sati pre podne. Posle službe božje, oko 10 i po časova održaće se veliko predavanje o »Jugoslovenima pod Italijom« i komemorirati će se ujedno godišnjica smrti p. k. bana Dra Matka Laginje, oca Istre. Detaljni program kao i mesto gde će se održati svečanost javiti će se svima blagovremeno. Na ovu priredbu biće pozvana sva novosadska nacionalna, humana i kulturna društva, te celokupno građanstvo Novoga Sada.

Već sada upozoravamo članstvo na ovu svečanost i pozivamo ga, da tom prilikom još više pokaže svoju patriotičku svest i ljubav do naših svetinja, do naših ideala. Svaki svestan član smatrać će poziv svog društva kao zapoved i naći će se na vreme na određenom mestu. Uprava se čvrsto i pouzdano nada, da se u svoje članove neće previriti, te računa na njihovu svest i patriotizam. Bez mnogo reči: Pokažimo, da smo disciplinovani i tačni, da je naša organizacija na čvrstoj podlozi, da smo, i ako ne po broju, a ono po slozi jaki, da smo tu, svoj na svome!

Čim budu sve pripreme i formalnosti gotove i kad ćemo sa sigurnošću moći računati sa nastupom, biti će svi pisмено pozvani i o tome obavješteni. Ne ka stoga svako već sada otpočne sa što jačom agitacijom u svom krugu, da i na tom našem javnom zboru postignemo što bolji uspeh. Računamo na svest svih pravih Istrana, dobrih rodoljuba i Jugoslovena!

Izveštavaju se svi oni, koji su predali svoje pristupnice za upis u društvo bilo kao redovni ili potpomagajući članovi, da su na ovoj sednici primljeni. Legitimacije mogu podići kod sekretara. Tajništvo.

IZ ŠPORTSKOG KLUBA »ISTRA«, NOVI SAD

Dne 28. februara održala se je redovna sednica športskog kluba »Istra« pod predsedavanjem g. Ljubotine. Rešeno je: 1. Da se glavna skupština održi u nedjelju, dne 10. aprila o. g. u 3 sata popodne kod »Zlatnog bureta«. Dnevni red biće svima blagovremeno objavljen.

Članski sastanci održavaju se od sada svake prve subote u mesecu u 8 sati na večer, inače svakog petka u isto vreme. Sastanci se održavaju od sada u poslastičarnici »Slavija«, Temerinska ulica, a odborske sednice u prostorijama Prosvetnog i potpornog društva »Istra«. Štampane su članske legitimacije, pa se mogu dobiti kod blagajnika uz cenu od Din 2 po komadu. Pozivaju se članovi da iste podignu. Proljetne prvenstvene utakmice počinju dne 20. marta o. g., na

kojima će moći igrati samo oni igrači, koji su se prema odredbama Novosadskog nogometnog podsaveza podvrgli godišnjem lekarskom pregledu. Moći će nastupiti i oni, koji se do tog vremena na novo prijave, a imaju pravo nastupa.

Pošto se približava godišnja skupština, pozivaju se članovi da na vreme uplate zaostalu članarinu, jer će im u protivnom biti uskraćena sva prava na glavnoj skupštini, predviđjena pravilima.

Za ekonomu imenovan je g. Ke-neški. Svi igrači, koji su određeni za utakmicu imaju lično da podignu spremu od ekonomu i da je nakon utakmice istome povrate u najboljem redu.

Upućuje se apel na sve naše ljude, prijatelje sporta, kao i one koji se ne bave sportom, da što više podupru taj naš klub, stupanjem u članstvo istoga.

Pozivaju se konačno svi članovi, da se pridržavaju gornjih uputa, jer će se u protivnom slučaju prema svakome najstrožije postupiti i sve neurednosti kažnjavati će se bez obzira. — Sekretar

PREDAVANJE DRUŠTVA »SOČA« V NOVI MESTU.

Emigrantsko društvo »Soča« je imelo 28. februara u Košakovi dvorani predavanje »O naših šolskih in gospodarskih razmerah tu in tujezemstvu«. Predaval nam je g. ravnatelj Verbič in orisal Primorje v dobi pred vojno in po vojno. Povedal je kako je cvetelo šolstvo in narodno gospodarstvo v Trstu in Gorici pred vojno. Z žalostjo pa je ugotavljal edanji težak položaj naših bratov onostran meja.

Povdarjal je tudi potrebo emigrantske organizacije. Pozval člane, da podpirajo list »Istro«, ki je skupno emigrantsko glasilo. Dokazoval je, da bi imeli več uspehov, ko bi imeli že preje časopis.

Vodstvu »Soče« priporočamo, da drugič napravi več reklame za slična predavanja in želimo, da pripeljejo stariši tudi mladino zraven, da sliši kako njih bratje onkraj meje trpe.

Njemačke manjine u Jugoslaviji

Njemački list Bülach-Dielsdorfer-Wochenzeitung donosi:

Za vrijeme austro-madžarskog režima u pokrajinama koje su poslije svjetskog rata pripale Jugoslaviji, a naročito u Vojvodini, sprovodile su mađarske vlasti decenijama sistematski mađariziranje tamošnjih narodnih manjina. Među ovim narodnim manjinama u Vojvodini nalazila se i njemačka manjina koja je, međutim, pokazivala protiv mađarskih mjera denacionalizacije manji otpor nego tadašnja srpska manjina. Mađariziranje Nijemaca vršilo se približno s istim tempom kao n. pr. mađariziranje Slovaka, Bunjevacu i Rusina. Najbolji dokaz za to pruža činjenica što se u čisto njemačkim naseobinama u Vojvodini još danas upotrebljava mađarski jezik. Može čak da se konstatuje da znatan broj djece njemačkog porijekla, koja dolaze prvi put u školu, ne može da govori njemački, što ukazuje na to da dotične porodice ne govore njemački, već mađarski. Tako se desilo n. pr. u Novom Sadu da jedna četvrtina djece koja su bila upisana u prvi razred njemačkog odjeljenja osnovne škole, nije mogla do govori njemački.

Poslije ujedinjenja Vojvodine sa Jugoslavijom, međutim, bitno su se poboljšale prilike u prilog njemačke manjine. Iz dole navedenih podataka lako je utvrditi da njemačke manjine uživaju danas veće kulturne slobode i privilegije nego ranije pod Austro-Ugarskom. Ova činjenica je također razlog za to što se pomadžarjeni Nijemci danas nacionalno bude i vraćaju svojoj nacionalnoj grudi. Kao dokaz neka se navedu ovdje podaci iz peticije koju su Emerik Prokopi i njegovi prijatelji uputili Ligi Naroda: prema ovim podacima davala se u školama u Vojvodini na kraju školske godine 1913—1914 slijedeća slika: mađarske škole: 645 sa 1832 učitelja; srpske škole: 179 sa 502 učitelja; ostale škole: 79 sa 210 učitelja. Svega škola: 903 sa 2544 učitelja.

OBCNI ZBOR DRUŠTVA »TRST-GORICA-REKA« V SKOPLJU.

Odbor Prosvetnega in podpornega društva »Trst-Gorica-Reka« v Skoplju je na svoji seji dne 23. februara 1932 sklenil, da se I. REDOVNI OBCNI ZBOR društva ina vršiti dne 20. marca 1932 ob 10h popoldne v društvenih prostorih v Mažuraničevi ulici (Ceska Beseda), in sicer s sledečim dnevnim redom: 1. Pozdrav predsednika. 2. volitev dveh overovateljev zapisnika, 3. poročilo tajnika, 4. poročilo blagajnika, 5. poročilo nadzornega odbora, 6. podelitev absolutorija, 7. sprememba pravil, 8. volitev upravnega in nadzornega odbora, 9. slučajnosti. Prosimo, da se vsi redni in podporni člani udeležijo zboru, vabimo pa tudi vse prijatelje društva. Odbor.

PREDAVANJE O NAŠI MLADINI V TRBOVLJAH.

Na pobudo Oriema v Trbovljah je povabilo Sokolsko društvo g. prof. dr. Cerme-lja, da pride predavat v Trbovlje. V soboto 27. II. zvečer je številno občinstvo napolnilo dvorano v Sokolskem domu. Posebno mnogo je bilo tudi mladine. ki jo je očividno naslov predavanja »Naša mladina v Italiji« privabil poslušat predavatelja, ki je s prepričevalno besedo orisal usodo slovenskega otroka v Primorju od njegovega rojstva pa tja do polnoletnosti. Nad enourno predavanje je našlo v poslušalcih razumevanje in je zbudilo v srcih svobodne jugoslovenske mladine sočustvo-vanje z nesrečnimi brati.

PREDAVANJE BOGOMIRA MAGAJNE

V društvu »Soča« predava v soboto 5. t. m. v. v salonu pri »Levu« ob pol 21. pisatelj in zdravnik g. dr. Bogomir Magajna o povolnih kulturnih razmerah v Primorju. Za njim nastopi Ciril Kosmač, ki bo recitiral o Istri. Opozarijamo vs: »Sočane«, Primorte sploh in prijatelje, da se udeležijo tega večera v obilnem številu.

SEMESTRALNI OBCNI ZBOR »KLUBA PRIMORSKIH AKADEMIKOV«

»Klub jugoslovenskih primorskih akademikov« v Ljubljani ima semestralni občni zbor 16. marca, na kar se že sedaj opozorjajo člani in starišine.

ILICA 128 ILICA 128

Nabavljajte Pokućtvo

kod J. D. Opacić i Sinovi

u vlastitoj kući

ILICA 128 ILICA 128

telefon 62-39

Pristup u školsko - upravna i nadzorna mjesta ne onemogućuje nijedan jugoslavenski zakon ni njemačkim, ni drugim učiteljima narodnih manjina. Danas se veliki broj njemačkih učitelja nalazi na čelu državnih osnovnih škola kao direktori. Jedan Nijemac imenovan je nedavno za sreskog referenta za nastavu u Apatinu (Vojvodina).

Iz gornjih iznijetih podataka odista nije teško donijeti prave zaključke o držanju jugoslovenskih vlasti prema narodnim manjinama u pogledu kulturnih i drugih pitanja koja se tiču nastave.

Svečani pogreb blagopokojnog Ivana Mandića

Dne 27. februara obavljen je u Zagrebu uz veliko ucestvovanje građanstva pogreb blagopokojnog velec. Ivana Mandića, upravitelja Djackog interneta za djake iz Istre. Kako je pokojnik bio voljen i kakav je ugled uživao vidjelo se je najbolje po njegovom pogrebu.

Kada je oko 10 sati ujutro msgr. dr. Rittig uz asistenciju više svećenika obavio blagoslov, iznesen je u arkade dvorišta konvikta lijes s tijelom Ivana Mandića. Nastala je tišina i čuo se samo jecaj i plač prisutnih, kad se u ime istarskih srednjoškola oprostio s pokojnikovim tijelom učenik Ljubor Ružić:

»Naš mili i nezaboravni oče, rekao je srednjoškolac Ružić, s tužnim srcem opraštamo se s Vama na pragu ovog doma u kom ste Vi proveli zadnje dane svog požrtvovnog rada. Bili ste nam drugi otac i osjećali ste za nas duboku ljubav do posljednjeg časa svog života. Teško nam se od Vas odijeliti za vječna vremena, jer nema više onoga, koji bi ispunio prazninu, koju Vi za sobom ostavljate. Zbogom naš dragi i nezaboravni oče! Vaš će nam lik biti uvijek pred očima, a Vaša dobrotu uvijek u srcu. Zbogom!«

U ime istarskih akademika govorio je nad lijesom student Radoslavić. Njegove su riječi prekidane jecanjem prisutnih i najtvrdje srce, kada je vidjelo, kako plaču oni stari i starice iz naše Istre, moralo je proplakati.

Zatim je iznesen lijes pred konviktom, gdje se već sakupilo mnoštvo građanstva, tako da je sav prostor pred konviktom bio ispunjen. Kada je tijelo stavljeno na mrtvačka kola, formirala se žalobna povorka i krenula je prema crkvi sv. Marka.

Iza križa išli su u povorci učenici i učenice istarskog interneta, članovi društva »Istre« i Istarskog akademskog kluba, za njima su dva učenika nosila na jastuku pokojnikovo odlikovanje orden sv. Save i na jednom pladnju grudu istarske zemlje. Pred mrtvačkim četveropregom hodala su četiri svećenika, a odmah iza mrtvačkih kola pokojnikova rodbina. U pogrebnoj povorci bili su od banke uprave Savske banovine banski savjetnik M. Uzorinac u zastupanju g. bana, D. Ribar, banski savjetnik, načelnik financijskog odjeljenja, I. pl. Mošin, dr. Jagić, banski savjetnik Marčac, banski savjetnik, dr. M. Ružić, državni tužitelj, Miroslav grof Kulmer, dr. I. Ražem, predsjednik društva »Istra«, S. Stojanović, pomoćnik bana u m., o. dr. B. Polonijo, provincijal o. konventualaca na Sv. Duhu, vjevernik sudbenog stola Knežić, mons. Janko Barle, ravnatelj nadbiskupske pisarne, dr. V. Kerdić, župnik sv. Blaža, dr. Vjekoslav Gortan, direktor, dr. Mate Tentor, ravnatelj, prof. S. Sironić, dr. Variola, direktor Matković, D. Višošević, ravnatelj grkokatoličkog sjemeništa, dr. Kajin, referent poljoprivrednog odjeljenja banske uprave, direktor preparandije u Kastvu Ribarić, tajnik jugoslavenske Matice Fran Baf itd.

U sprovodu je bila cijela istarska kolonija u Zagrebu, građanstvo, brojni lični prijatelji pokojnika i oni, koji su mnogo osjetili od dobrote njegove duše. Svi ti nijesu mogli ni stati u crkvu sv. Marka. Odmah se napunila. U sredini je bio postavljen lijes okičen brojnim vijencima. Uz lijes bila je pokojnikova rodbina brat, dvije sestre, šurjakinja i dvije nećakinje.

Svečani Requiem odslužio je župnik sv. Marka mons. dr. S. Rittig. Na koru je pjevao oratorijski zbor sv. Marka, a na orguljama je pratio prof. F. Dugan. Iza sv. Mise obavljeno je odriješeno, a onda je mons. dr. Rittig održao spomen slovo pokojniku. Govoreći o pok. Ivanu Mandiću veli da za njega veliki zakon smrti nije bio očajan. Onoga časa, kad je pred smrt pozvao k sebi brata svećenika sinulo mu je novo proljeće. Po svom dubokom uvjerenju bio je potpuni katolik, čovjek Božji. Život je vršio kao misiju, poslanstvo Božje providnosti. On je tu misiju vršio još u Istri, a jednako tako i u progonstvu. Među istarskom djecom vršio je najvišu misiju, odgajajući je u starim principima katoličke crkve. Njega škola i obrazovanost nije odvojila od naroda. Ostao je skroman kao što je bio i u maloj rodnoj kući u primorju Istre. Častimo ga jer je do kraja ispunio misiju u Crkvi i u narodu. Riječima: »Podji na vječni početak, brate Ivane, gdje te čeka Otac na krilo Svoje! Pokoj duši tvojoj!« završio je mons. Rittig svoje opraštajno slovo.

Sprovod je do crkve sv. Marka vodio mons. dr. Rittig uz asistenciju, od crkve do Mirogoja vodio je dalje mons. dr. Antun Slamić uz asistenciju dra. Dukića, župnika u šestinama i vlč. Sometka, kapelana sv. Marka u Zagrebu. Duga povorka krenula je prema Mirogoju, posljednjem počivalištu.

Povorka, koja je i do Mirogoja iznosila više tisuća osoba zaustavila se pred kapelicom. Tu je još jednom podijeljeno odriješeno, a zatim su se od pokojnika opraštali njegovi prijatelji i suradnici. Prvi je govorio dr. F. Brnčić, koji se oprašta od pokojnika u ime Istrana. Dr. Brnčić je rekao:

»Tužni zbori! Još nismo mi istarski izbjeglice prestali, da oplakujemo naše

istarske prvake pok. dra. Ivana Zuccona i dra. Matka Laginju, kao i mnoge druge naše vrijedne zemljake dra. Frankovića dra. Tomašića, dra. Romca itd., i evo smo se opet sakupili, da odamo zadnju poštu jednom od naših najuzornijih istarskih intelektualaca, našem dobrom i plemenitom prijatelju i bratu prof. Ivanu Mandiću, koji je igrao vidnu ulogu u redovima one mladje istarske inteligencije, koja je, koracajući stopama pok. Dobrile Vitezića, Mandića, Laginje te hvala Bogu još živih prof. Spinčića, dra. Trinajstića i drugih, prosvjetljivala našu istarsku raju.

Rodjen u ubavom Rukavcu u Istri jedan puškometa daleko od današnje jugoslavenske granice, posvetio se je naš Ivan izavršenim gimnazijskim nauka svećeničkom staležu, jer je znao da će kao svećenik — apostol najbolje moći da vida rane svoje braće, da ju tješi u nevolji i bijedi i da joj bude vodičem, savjetnikom i pomagačem u svim njezinim mnogobrojnim socijalnim, gospodarskim i političkim nevoljama.

Kao dušobrižnik službovao je ponajprije u Lovranu, kasnije u Krbunama, a kroz dugi niz godina u jednom od najsiromašnijih i najzapuštenijih krajeva sjeverozapadne Istre u Kaštelu u kotaru piranskom.

Tu si je naš Mandić među onim siromašnim, ali dobrim nepokvarenim našim narodom udario svoj tabor u čvrstoj nakani, da se otuda ne miče, dok ne svrši u cijelosti svoju misiju.

Narod u onom kraju Istre nije tada imao ni narodnih škola, ni narodnih gospodarskih institucija, jer su ga njegovi talijanski gospodari bili potpuno zaslužnjili i držali u tmini neznanstva. Mandić je polazio sa stanovita, da valja narod ponajprije gospodarski osloboditi od njegovih gulikoža i krvopija, jer samo onaj gospodar koji je ekonomski neodvisan može biti i politički neodvisan.

Zbog toga Mandić stvara odmah posujilnicu i vinarsku zadrugu. Prva daje seljaku jeftin i dugoročan zajam, a druga mu preuzima vino, skoro jedini produkt one zemlje, koji daje seljaku novčana sredstva za plaćanje poreza i najnužnijih namirnica. Pošto radi konkurencije talijanskih vina kojima je austrijska vlada bila otvorila granicu, naši istarski seljaci nisu mogli kod kuće plasirati svoja vina, putuje naš Mandić poput kakvog običnog trgovačkog agenta, snabdjeven uzorcima vina svojih zadruga po Austriji, Češkoj i Moravskoj i tamo kod naše sjeverne braće apelirajući na slavensku solidarnost, plasira sav produkt svoje vinarske zadruge ulaže novac u štedionicu te ga opet dijeli među svoje seljake, koji ga poput kakvog sveca obožavaju.

Nu Mandić skrbi i za duševno dobro povjerenog mu stada. On širi među svojim župljanima kršćanski moral i ljubav napram bližnjemu i u njegovoj župi prestane nemoral, prestaju krađe i drugi zločini, jer on sam prednjači svome stadi svojim skromnim životom kao uzor morala nesebičnosti, altruizma i kršćanske ljubavi.

Mandić skrbi za kulturni napredak svog naroda te ustanavlja pomoću Družbe Sv. Ćirila i Metoda hrvatsku školu u svojoj župi i preko noći upisuje svu našu djecu iz talijanske u hrvatsku školu gdje naši mališi uče ljubiti svoj materinski jezik i gdje ih učitelj Hrvat i svećenik Hrvat vaspituju u narodnom duhu.

Kao čovjek skroman do skrajnosti kao svećenik uzor svećenika dobar kao svagdašnji kruh, susreće on svakog ponizno, skromno, prima i saslušava i najblijednjem daje mu savjete, pomaže svojim skromnim prihodom nevoljnike i bijednike otkidajući više puta od svojih ustiju te se veseli svojem uspjehu i kroči neustrašivo po zacrtnom si putu, makar pri tome i sam stradava.

Tršćanski biskup sada još živi mari-borski nadbiskup preuzvišeni dr. Karlin poznavajući visoke zasluge našeg Mandića za onaj siromašni naš narod, nuda mu kao nagradu da izabere najbolju župu u Istri nu naš Mandić odbija tu ponudu i kad sam ga jednom zapitao za uzrok odgovori mi sa smiješkom na licu: »Ja još nisam svršio svoje misije u ovom kraju.«

Takav je eto bio naš mili pokojnik, a njegove su zasluge za onaj naš tamnošnji narod bile tako velike i od tamnošnji narod bile tako velike i od takove dalekosežnosti. Poslije rata naš se Mandić sklanja u Trst među svoje prijatelje i tu se sakrija, dok se ne prebaci kao »jugoslavenski željezničar« preko granice u našu Jugoslaviju, da ovdje nastavi među izgnanim svojom braćom svoj u Istri započeti rad.

I od tada posvećuje se naš Ivan isključivo uzgoju naše istarske mladeži, kao njezin uzgojitelj i savjetnik počam od godine 1920, sve do njegove prerane smrti kroz punih 11 godina. Tu on zastupa i majku i oca povjerene mu mladeži, uči je moralu i ljubavi do Istre i do nove domovine, pomaže ju materijalno i moralno i vršeci tu svoju svetu dužnost nakopa si bolest, koja ga je evo dovela i do smrti.

Ivan Mandić suradjuje u svim istar-

skim nacionalnim udruženjima u Zagrebu kao član i odbornik. Uza svoj golem i odgovoran rad među istarskom djecom nalazi on još uvijek vremena, da saradjuje u svim pitanjima, koja se odnose na istarske emigrante te razvija osobitu djelatnost u Jugoslavenskoj Matici, koja mu je srcu prirasla.

I tako je eto naš mili pokojnik odgojio tamo dolje u Istri jednu cijelu generaciju seljaka, a ovdje jednu generaciju istarske inteligencije, koja ga danas oplakuje.

Njega oplakuje i njegova starica majka, njega oplakuju njegova braća, koji svi kukaju danas zajedno sa cijelim Rukavcem, koji ga je volio i ljubio, a njega oplakujemo i mi istarski izbjeglice, a osobito oni najsiromašniji između nas, kojima je bio uvijek od pomoći i savjetom i potporom.

Dragi Ivane! Ti si se cijelog svog života držao onih božanskih riječi, što ih je Spasitelj rekao farizejima: »Ego sum bonus pastor, qui dat animam suam ovibus« — Ja sam dobar pastir, koji daje svoju dušu svojim ovcama — ti si u istinu dao svojoj braći i svojem stadi i život i dušu. I ta tvoja plemenita duša digla se je u nebeske visine, ona se sada nalazi čista kao biser pred licem Spasitelja, gdje moli za spas našeg mukotrpnog naroda onkraj granice, koji si toliko ljubio i daj Bože, da se tvoje i naše nade u spas naše zarobljene braće čim prije ispune. Slava Ivanu Mandiću!«

Zatim se od pokojnika oprašta u ime Jadranske Straže g. Ante Matijaševića, a u ime istarskih svećenika govorio je svećenik i profesor na kaštavskoj preparandiji Sime Sironić. On se od pokojnika oprostio i u ime istarskog puka i svećenstva, koje je još u

Istri i u ime onoga koje je sada u Jugoslaviji ali opet kod svojih. Njegov govor bio je pjesma o krepostima pokojnika. Karakter njegov kao granit čvrst, um bistar, srce otvoreno svima, sam pun kršćanskog altruizma. Velik socijalni radnik, ali uvijek skroman i bez formalnosti, sa dubokim nacionalnim osjećajem i ljubavi prema bližnjemu. Iza njega ostaje velika praznina svuda gdje je djelovao. Njegov gubitak najteže će osjećati njegova obitelj i svi oni s kojima je suradjivao.

Zatim je lijes donesen do grobova župne crkve sv. Marka u arkadama. Tu je smješten i pokopan. Od njega se još oprostio u ime Jugoslavenske Matice tajnik Baf. On veli: »Predajemo zemlju našeg najboljeg radnika. Radio je s mnogo ljubavi na svim poljima i za mnoge, za sve. Zato i plaču mnogi nad njegovim grobom. I Jugoslavenska Matica gubi u njemu najvrijednijeg svojeg suradnika. Slava mu!«

U ime »Istre« kao posljednji govorio je predsjednik dr. I. Ražem. »Učite! Sve više se množe grobovi naši. Padaju borci; i ti si pao. Nije ti bilo sudjeno da umreš među svojim na rodjenoj grudi, nego si umro ovdje u Jugoslaviji, ali opet među svojim. Gore ćeš se sastati s našim velikim radnicima. S njima se moli Bogu, da našem narodu dade bolje dane. Tvoju uspomenu nosit ćemo dugo na srcima svojim i dugo će biti naša misao posvećena tebi. Da ti bacim na grob grumen istarske zemlje! Bol nas razdire i evo kao da čujemo istarska zvona, koja onamo za tobom brecaju. Slava Ivanu Mandiću!« — »Slava mu«, uzvratili su svi prisutni.

Prvi grumen zemlje koji je pao na lijes bila je istarska zemlja....

Iz svijetlih pazinskih dana

... Ti srce zemlje jesi i košnica
Iz koje roj će pčela medarica
Rasut se baštom istarskih gradova...
O srce Istre, udarit iz tebe
Mlada će krv da ukočene žile
Ugrije tielo, koje još te zebe!
(Nazor: Istarski gradovi — Pazin)

Pazinska gimnazija otvorena god. 1899. nakon dugotrajnog nastojanja i teških borba naših — istarskih i dalmatinskih — zastupnika u Beču, posta maskoro onim, što je naš narod od takva zavoda s pravom očekivao, posta rasadištem, iz kojeg se počeo širiti narodne mladice po čitavoj Istri, posta košnicom, iz koje se razletije marne pčele, koje raznošahu sladak med i ugodan miris prosvijete po istarskim selima i gradićima.

Duh, kojim je pazinska gimnazija disala od svoga postanka pa sve do kobnoga rapskoga ugovora bijaše pravni narodni duh. Tu nije ni među profesorima ni među damicama bilo razlike između Slovenaca i Hrvata, a jedni i drugi znadijasmo, da imade-mo još i trećeg brata, s kojim prije ili kasnije moramo postati jedno.

Toj svojoj narodnoj misli davahu pazinski daci oduška gdjeod su mogli, a osobito na dačkim koncertima i akademijama, koje su često priredivali. Tih koncerata, akademija i jačkih zabava u prostorijama Antuna Bertoše, stare pazinske narodne korenike, a kasnije u prostorijama Narodnoga doma, svaki se Pazinac sjeća, jer je svaka dačka priredba u ono vrijeme bila — događaj i pobjeda nad našim narodnim protivnikom....

Jedna od najznačajnijih akademija pazinske narodne uzdanice bijaše ona koju u lipnju god. 1909. priredi u spomen stogodišnjice rođenja Ljudevita Gaja. Program bijaše posve jugoslavenski — kao da se danas izvodi, a ne pred dvadeset godina. Tu se pjevalo »moru adrijanskom« misliju se zalijetalo »onam«, onamo za brda ona i razboljenim se srcem pitalo: što tužiš, što plačeš, Srbije tužni?

Osim pjevanjem i sviranjem takvih i sličnih rodoljubnih pjesama akademija se istakla lijepim predavanjem o ilirskom pokretu, a nadasve pak proslavom.

Taj je proslav bio štampan u puljskoj »Našoj Slozi« 26. augusta 1909., no budući, da je to — da tako rečem — moj prvenac i vrlo značajan i za me i za moje gimnazijske drugove i za naše profesore, držim zgodnim, da ga nakon dvadeset i dvije godine ovdje iznesem, nek se vidi i čuje kako je negda kucalo srce Istre:

— U početku bijaše tmina.
Tapalo se iz mraka po mraku u mrak;
išlo se nekuda bez svrhe, bez cilja; živjelo se životom, od kog bi se moralo naskoro umrijeti.

I vidjeh pusto nebo bez zvijezda i mjeseca,
I vidjeh голу zemlju bez gvožđa i ravnika,
Bez nade pramaljeća;

I vidjeh, kako vuci na jagnje navališe
I uda podijeliše. (Nazor).

To bijaše kip domovine nam Hrvatske
oko godine 1830.

Seljak je spavao san pravednika, građanin je životario od dana do dana bez ikakve duševne hrane, plemić je — uz rijetke iznimke — služio tuđinu, a tuđin je plijenio i haračio po našim zemljama.

Šapat se narodnog jezika čuo samo po kolibama seljačkim; palače velikaša bljahu mu zatvorene teškim zasuncima kao i škole i uredi.

Jedinstvena se narodna knjiga nije mogla razviti, jer nije bilo jedinstvenog jezika, a još manje pravopisa.

Gdje narodne knjige nema ni svijesti narodne, nema narodnog života. Po tome kao da bijaše našim djedovima udes dosudio, da ih nestane u valovima tuđinstva, da ih progutne crna tmina, da im sunce nikada ne sine. — — —

Al eto sreće: Upravo pred stotinu godina rodi se tamo u onoj zelenoj Krapini čedo — spas Hrvata. Malo čedo bješe muška glava — bješe Ljudevit Gaj. I njega nam odnijahale vile, da bude prva zvijezda našeg tužnog neba. Bajna Krapina, rodni mu kraj očara ga svojim drevnim gradinama, svojom pričom o Čehu, Lehu i Mehu — ocima Slavena, i poletni mladić stane misliti o slavenstvu, o snazi naroda svoga, koji spavaše, al još ne bijaše umro.

Zanosnom riječju — vilinskim darom probudi Gaj spavajuće, okrepj umiruće. Kao svjetlonoša Prometej donese On žarku baklju sa visina u narod svoj, rasprša tminu i reče: Neka bude svijetlo!

I svijetlo bi, a narod progleda te uvidi golotiniu svoju — — —

Gajejom riječju probuden, preporoden kročio je Hrvat u novi, u bolji život, kročio je u zagrljaj, braći svojoj Slovencu i Srbini. Gaj ražari srca bratska; braća se rukovaše i okupiše u jedno kolo, u kolo ilirsko: U kolu su svi Hrvati stare države, Kranjski, Štajer, Korutanci i Slavonija, Bosna, Srbliji, Istrijanci ter Dalmacija.

Gajeja čarobna riječ odjeknu od sela do sela, od grada do grada. Njegova se misao raširi od mora do mora. Svuda se stade pisati istim jezikom, istim pravopisom — gajicom.

Gajeja se misao — misao ujedinjenja braće triju vjera — jednoga jezika, raširila od jednoga do drugoga mora i doživjela je svojih vedrih i olujnih dana; ali kao što se zlato u vatri kuša, kušala se u borbi i ta misao te se u borbi utvrdila, u borbi ojačala. Uvijek je ta sveta misao našla, pa i danas nalazi hrabrih zatočnika koji za nju žive, za nju trpe, za nju umiru... Iza Gaja vojevao je za nju svega vijeka svoga riječju i činom veliki Strosmajer, a uz njega desna mu ruka Rački.

Za Gajeju se misao radi danas na svim stranama slavenskog Juga, jer od Triglava do Balkana kliju u srcima Slavena iste težnje, isti ideali.

Gajeju se bratskom kolu sve više i više približava i naša Istra. Pred 79. 80 godina nije ona odavala nimalo narodnog života. Gajeju va riječ nije mogla prenuti oda sna. U hrvatskom (ilirskom) preporodu malo je što Istra sudjelovala, a nije ni mogla. Istom u današnje u bolje dane iza mukotrnog, al uspješnog rada naših (istarskih) preporoditelja Dobrile i Vitezića možemo se odužiti uspomeni Ljudevita Gaja, probuditelja svih Hrvata, možemo se priključiti o proslavi stogodišnjice Njegova rođenja s ostalim hrvatskim zemljama majci Hrvatskoj složno pjevajući: Hej Slaveni, još te živi....

... Eto tako pitomci pazinske gimnazije budući u Istri zaspahu hrvatsku, slavensku svijest spremahu sebe i narod, iz koga nikolše, za Veliki dan, dan oslobođenja i ujedinstvenja.

Pop Jerko Gršković.

Istrani!

Vaša porodica ne smije biti bez našega lista Sveta je dužnost svih emigranata da čitaju naš list.

Pretplatite se na „Istru“!

Kako se sprema omladinu . . .

rije, organizacija predavanja, zabavnih večeri i zajedničkih putovanja. Fašizam ne pušta tako reći ni trenutka svog pristalicu. On mu uzima sve slobodno vrijeme. Režim u tome liči na ona vjerska udruženja za neprekidne molitve. On ubija ličnost i stvara od nje atom fašističkog svijeta. U stvari dezindividuališe dušu djeteta da bi je kolektivizovao.

Ko izvodi tako potpuno vaspitanje? Učitelji, rezervni oficiri i profesionalni vaspitači. Postoje škole za fašističke vaspitače. Ima čak i nešto bolje: trude se da vaspitavaju omladinu pomoću same omladine. Razvija se obrazovanje mladog kadra. U okolini Rima postoji jedna škola vođa od 18 do 24 godine, naravno prožetih najčistijim fašističkim duhom. Svuda isto nepovjerenje prema starima i isto poverenje prema mladima. Ništa nije karakterističnije no režim od tih mladića koji vaspitavaju druge mladiće. Uopće uzev, cilj je da se mladim fašistima, i to počev još od Balile, usadi navika, volja i iskustvo zapovjedništva. Vidio sam dječake od trinaest do četrnaest godina kako vježbaju svoje drugove sa najvećom ozbiljnošću.

Sto se višeg kadra tiče, izgleda mi, da je u glavnom sastavljen od oficira redovne vojske na odsustvu. Sretao sam ih u nevjerovatnom broju. Ti oficiri, privremeno u civilu, istovremeno su učeni odani i svome poslu vični vođe. Ne bi me iznenadilo da italijanska vojska ima neobičajen broj oficira van kadra.

Mjesto sastanka mijenja se prema mogućnostima. Svuda se truda da stvore nešto dobro i čak veliko. Tamo gdje se moglo, sagradjene su naročite kuće za Balile (Casa dei Balilla). To je skoro uvijek nova zgrada, veoma čista, ukrašena mnogobrojnim Duceovim slikama, sa dvoranama za upravu, sport, predavanja i sa dispanzerom. Te domove Balilla fašizam izgradjuje ne samo u velikim varošima, već i u manjim mjestima gdje postoji konkurencija katoličkih organizacija, »Katolička akcija«, jedina

Avantgardisti se naročito obučavaju u gadjanju i to samo iz puške. Što je značajno, još od petnaest godina te mladiće obučavaju u rukovanju mitraljezom.

Ne može se ni zamisliti koliko se daleko ide u toj vojnoj obuci. Gledao sam dječake od 16 do 17 godina kako vježbaju kao pravi vojnici. Istine radi ja sam dobio utisak da se ta vojnička obuka daje manje zbog svog neposrednog rezultata, a više kao vaspitni sistem, manje u cilju građanskog ili spoljnog rata, a više zbog svoje vaspitne vrijednosti. Fašizam prije svega hoće da nauči te mladiće da se podvrgavaju disciplini. On se trudi da ta disciplina bude svojevolumno primljena i uzdiže njen pojam. Često je upotrebljavana ova izreka: »Disciplina, divna tamnica«. Dijete na koje se lako može utjecati tako se postepeno formira za kolektivni život stranke i nacije. To je građanin partizan i vojnici, izliven u istom kalupu.

Tim sistemom ubija se individualna sloboda i to u samoj klici. Kao što je pisao Kondorse: »Svaka sloboda je samo iluzija, ako društvo dograbljuje pokoljenja koja se radjaju da im diktira šta treba da vjeruju«. Mogao sam se uvjeriti sa kakvim predrasudama mladi fašisti dolaze u doba zrelih ljudi. To je gajenje u staklenicima.

Porodično vaspitanje, stari patriarhalni i kršćanski moral, fašizam neosjetno zamjenjuje svojom sopstvenom fašističkom formacijom. A nije potrebno ni reći da između starih pradedovskih ideja i fašističkih ideja dijete uopće ne dvoumi. Mladim umovima fašizam se neizmerno svidja svojom dekorativnošću, velikim idejama i snagom. Treba uvidjeti koliko je fašistički ideal mlad ideal. Poneki čak kažu djetinjast. To je i njegova moć. Neosporno je da fašizam, kao mlad režim, kao uzdizanje omladine ima na nju ogromnog uticaja. Svi ostali uticaji su preplavljeni. I poštovanje prema roditeljima i poštovanje prema katoličkoj vlasti samo su fasada, ukras, varka za oko, koji površnim pogledima često kamufliraju tu istinsku revoluciju u reakcionarni režim.

Zaista, tim mladićima se daje nova kultura, oni se uče novom socijalnom načinu života, nov oblik civilizacije se usadjuje i razvija kod njih. Fašizam kuje jednu novu narodnu dušu. On fabricira nov narod, i to čini s ogromnom pažnjom, odmjeravajući svoj napor prema godinama djeteta. Izgradio je čitav jedan sistem, potpun i besprekidan, uzimajući dijete skoro iz kolijevke i vodeći ga stalno dok stvarno ne postane čovjek.

Do prije nekoliko mjeseci dječak koji bi navršio 18 godina neposredno je prelazio u stranku. Htjelo se usavršenje građanskog i vojničkog vaspitanja podržavanjem budućeg fašiste za vrijeme jednog dužeg perioda.

Stvoren je jedan nov stepen. Sada avantgardista prelazi u »Mlade fašiste« (Giovanni fascisti), treći i pretposljednji stupanj vaspitanog sistema.

Tek od dvadeset i jedne godine mladi Italijan je najzad primljen u najviši stupanj, u Stranku, u fašističku miliciju, »kičmu režima«, kao što veli Duče, u tu stranku, za koju su zadržana sva komandujuća mjesta, koja je središte cjelokupnog života nacije i kao jezgra nove Italije.

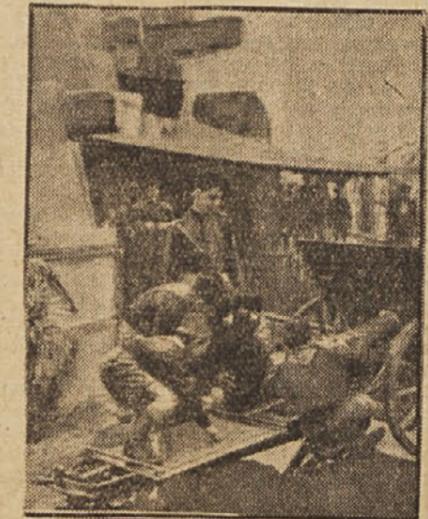
On tu stupa tek pošto je, tako reći od rođenja, ne samo simpatizovao sa režimom, već i pošto je odrastao, živio i proživao se njime u svima fazama svoga života. A to je veoma važno. Po tome fašistička stranka nije obična stranka i nema ničeg zajedničkog sa demokratskim strankama na Zapadu, naprimjer. Ničeg zajedničkog ni sa moćnim duhom zajednice Oksforda i Kembridža, čiji su otisci isto tako duboki, ali manje univerzalni. Sa fašističkim organizacijama može se na svijetu jedino uporediti sovjetska organizacija.

organizacija na poluostrvu koja nije fašistička, i koja u stvari predstavlja jaku konkurenciju stranci, ima nekoliko organizacija za omladinu, veoma malo. Boj-skauti su zabranjeni, ali svećenici imaju svoje patronaže, to jest mjesta gdje se djeci govore stvari nad kojima režim ne može uvijek da vodi nadzor. I uvijek ih je više no što treba. Patronaže su sumnjive. Fašizam na njih gleda podozrivo i bori se protiv njih. U jednom malom mjestu, Cava del Tireno, iznenadio me je dom Balilla naročito lijepo sagradjen i nesrazmjern sa stanovništvom mjesta. Fašističke vođe priznali su bez oklišanja da su taj dom sagradili tako lijepo, jer, vele, nalazimo se u centru klerikalnog utjecaja. To je jasno.

Svi društveni redovi su izmješani: Bogati i siromasi. U knjigama male općine Acerno zapazio sam ove cifre za 1930 godinu: ukupno upisanih članova 25, studenata 3, radnika 10, seljaka 12. Zaista režim ne zna za klasni snobizam. Ne treba misliti da je fašizam kapitalistički i buržoaski sistem. Naprotiv. Iz više razloga u proleterskoj Italiji on je primoran da laska proletarijatu.

Kada navrš 14 godina Balilla prelazi u viši stupanj organizacije: u fašističke »Avantgardiste«. Taj prelaz se vrši uz velike svečanosti istog dana u cijeloj kraljevini. To je čas godišnjica pohoda na Rim (28 oktobar), čas, kao 1931. godine, godišnjica od osnivanja Rima (21 april). Zborno mjesto je za Avantgardiste u svakom centru oblasti i u svakoj oblasti za Balille. To je veoma važna i pompozna svečanost. Na javnom mjestu dječaci su sakupljeni. Najprije se drži pozdrav zastava; zatim se polaže zakletva. Dignutih ruku, oni uzvikuju: »Zaklinjem se da ću bez pogravora slušati zapovjedi Ducea i da ću služiti fašističkoj revoluciji svom svojom snagom i ako je potrebno svojom krvlju!« Zakletva se kolektivno obnavlja prilikom svakog tog regrutovanja. Najzad se razdaje oružje. Oružje se uostalom samo privremeno predaje Avantgardistima. Avantgardisti sada primaju pravu pušku. Ali to još nije njihovo lično oružje, već im ga pozajmljuje milicija. Građanska garda ima svoje oružje, ali se ni kod njih ono ne nalazi stalno nego ostaje u kasarni.

Mi smo u našem listu već nekoliko puta pisali o fašističkom odgoju omladine i prikazali smo taj odgoj s raznih strana. Danas donasmo jedan članak o fašističkom odgoju omladine u Italiji iz pera uglednog francuskog publiciste Zorža Rua (Georges Roux). Ovaj je članak objavljen u francuskoj ilustrativnoj reviji »L'Illustration« (br. 4606). Zorž Ru veoma dokumentovano izlaže fašističke napore oko odgoja omladine. Članak je pisan sasvim objektivno, našto naročito upozoravamo naše čitatelje. Pisac je ovim člankom htio da upozori ne samo na negativne strane fašističkog odgoja, nego je podvukao i njegovo pozitivno značenje za fašističku državu. U ovom broju donosimo prvi dio tog članka, a u idućem broju donijet ćemo drugi i završni dio.

Mnogo je pisano o fašizmu, ali nije poklonjena dovoljna pažnja njegovom radu u omladini. Taj rad je, po mome mišljenju, najznačajnije ili bar najkarakterističnije što se da zapaziti u fašističkom režimu.

Demokratije skoro potpuno zapostavljaju obrazovanje omladine. Anatoli France je govorio da republika znači bezbrzičnost. Demokratije su nebrzižljive. Njihova je greška što se omladina odvraca od njih. Jedna nacija, jedna ličnost, jedna politika održavaju se jedino svojim moralom. Ako im duša usahne, one padaju i ruše se. Privrženost omladine potrebna je da bi se obezbedio kontinuitet jednog ideala ili jednog političkog sistema. Jedan režim je trajan samo ako se oslanja na omladinu.

To je fašizam shvatio. Utoliko je bolje shvatio, jer je i sam na svome početku bio djelo mladih. I zato on omladini poklanja skoro bratsku pažnju. Izgleda da je to njegova glavna briga i kao njegova glavna osnova. Zanimljivo je, da je fašistička himna: Giovinezza, giovinezza, primavera di bellezza... (Mladost, mladost, proljeće ljepote...)

Cijelo poluostrvo izgleda obilježeno omladinom. Ona svuda prevladjuje, zauzima glavna mjesta, a sve ostalo prožima svojim duhom. Omladina vlada u novoj Italiji.

Uostalom, oslanjati se na omladinu je kod režima ne samo vješta politika i dug zahvalnosti, već još više potreba. Fašizam je ukinuo ličnu slobodu i čak svaki individualni život u koristi zajednice i prema tome, ne može naći iskrenih pristalica u pokoljenjima koja su znala za slobodu i okusila je. Sloboda je zanosan napitak. Biti lišen slobode znači smanjenje same ličnosti. Italijani koji su počeli da žive prije 1922 možda su se više-manje pomirili sa sudbinom ili su pristupili fašizmu, ali oni ne mogu biti tako odlučni fašisti kao što bi htio taj potpun, apsolutni režim. Vođe to tako dobro osjećaju, da otprilike prije godinu dana nekoga više ne primaju u stranku. U to sveto mjesto sada se može stupiti jedino od rane mladosti. Tu se ne ulazi po razmišljanju, već po obrazovanju. Ne postaje se više fašist, već se fašistom radja. Od ranog djetinjstva, čim dijete dobije izvjesnu inteligenciju, počinje fašistička formacija. Tada počinje ta čudesna fabrikacija omladine.

Prva, pristupna organizacija je »Balilla«. To je ime jednog italijanskog djeteta koga su francuske trupe renegata Masene ubile pri opsadi Genove. Teorijski potrebno je osam godina starosti za prijem. Meni se čini da uzimaju djecu i ispod tog doba i da se veoma često upisuju djeca od sedam godina. Formalnosti za prijem veoma su proste: dovoljno je da kandidat napiše i potpiše molbu koju ovjerava starješina porodice. Nema nikakvog provjeravanja o vladanju ili moralu, to smatraju nepotrebnim u tome dobu starosti. Nije važno ni šta su roditelji. Primaju se čak i djeca komunista. Fašizam je pun samo-

pouzdanja i siguran je u ono što će učiniti. Ograničava se samo na zdravstveno provjeravanje. Prima sve molbe pod jedinom rezervom zdravlja. Fašizam traži zdrava bića, djecu koja će postati ljudi. Sve ostalo je stvar vaspitanja. Kada je dijete upisano dobiva uniformu: zagasito zelene čakšire, crnu košulju sa bijelim gajtanima. Dijete je militarizovano. Ono od toga časa pripada vojsci, fašističkoj vojsci. Upisano je u legion. Svaki legion broji od 1000 do 1500 ljudi. Podijeljen je na tri kohorte, kohorta na tri kventurije, kventurija na tri manipule, manipula na tri desetine; organizacija uzeta je od starog Rima. Svaki legion ima svoju zastavu, muziku, bolničku četvu, svoju pokretnu kuhinju. On nosi ime jednog junaka bilo fašističke revolucije, bilo iz onog risordimenta u XIX. vijeku za koji režim želi da se veže. Pokroviteljstvo je izabrano da posluži kao ideal.

Poslije škole djeca se sakupljaju. Njihovom prvom zvaničnom vaspitanju dodaje se jedno drugo poluzvanično. Ovo se kreće u tri razna pravca: fizičkom, nacionalnom i duhovnom. Djeca se uče sportovima, daje im se vojna obuka i odgajaju se u fašističkim osjećanjima i dotkrini. Ovaj posljednji dio je najvažniji. On je središte cjelokupnog vaspitanja, a sve ostalo je samo povod, sporedna, slučajna stvar. Da bi se bolje motrilo na vaspitanje ono je ujedinjeno. Režim je osnovao ono što je nazvao »državnom knjigom«. Pisana i izdavana od jednog naročitog odbora, državna knjiga čuva fašističku ortodoksiju.

Mladi Balille dobivaju minijaturno oružje. Konstruisana je za njih mala puška, kojom se vježbaju. Najzad pridaju se šetnje, putovanja, čak i plovidbe, a sve to spada u očiglednu nastavu koju njihovi učitelji primjenjuju.

Iz straha da se ta asimilacija sviše ne ograniči ili ne učini suhoparnom ili da se ne bi pretvorila u neku tešku obuku, ona se ne ograničava samo na vojnu vježbu i nacionalističku formaciju. Uljepšava se, dotjeruje i upotpunjuje raznovrsnim radovima, bilo industrijskim ili poljoprivrednim. Učenje je jednog zanata je obavezno. Vidio sam odrede malih Balilla kako se uče rukovodjenju poljoprivrednim spravama. Vidio sam druge kako dobivaju veoma korisnu nautičku obuku. Na taj način fašizam privezuje dečka sa svih strana, svima oblicima života i sve to iskorišćuje se za fašistički uticaj.

Ni vjersko pitanje nije zapostavljeno. Vjersko obrazovanje — ostali režimi na zapadu ili suzbijaju ili zapostavljaju. Fašizam je našao da je bolje da njime rukovodi. Svake nedjelje Balille su slobodni u 10 sati, doba službe božje. Slobodni su da idu ili ne idu u crkvu. Ali savjetuje im se da idu. Oni koji hoće da idu odlaze tamo zajedno u odredu. Osim toga dobivaju vjersku nastavu od prilike 20 sati godišnje. Svaki legion ima svoga svećenika, naravno izabranog od stranke i u koga stranka ima povjerenje.

Ali sve to još nije dovoljno: treba tijesno spojiti budućeg građanina sa socijalnim fašističkim životom. Svako upisano dijete ima pravo na besplatnu liječničku pomoć. U važnijim centrima postoji dispanzer, gdje Balilla može doći na liječenje. Svaki, uostalom, ima zdravstvenu knjižicu. Važno je u jednoj siromašnjoj i zaostaloj zemlji gdje je higijena još nerazvijena.

Osim toga članska karta, Tesera, automatski, bez ikakve formalnosti i troška, daje pravo na osiguranje od 5 tisuća lira u slučaju smrti, od 30.000 lira u slučaju potpune nesposobnosti i od 2 lire dnevno za vrijeme privremene nesposobnosti. Neosporna dobit. Istovremeno početak jedne veće štednje. U tome po prirodi rasplničkom narodu trude se da odsustvo kapitala zamijene razviktom osiguranja, čija je najvažnija ustanova državna. Režim vodi čitavu jednu politiku osiguranja.

Najzad, čim dijete počne da radi upućuju ga u fašističke sindikate i njihove sporedne organizacije od kojih je najznačajnija »Dopolavoro« (poslije rada). To je, poslije fabrike ili kancela-

Razne vijesti

TARDIEU PREGOVARA S ITALIJOM

Kako javljaju svi francuski listovi, predsjednik francuske vlade Tardieu namjerava da povede u Ženevi važne pregovore sa Grandijem o višecim pitanjima između Italije i Francuske.

U vezi s time zaslužuje pažnju jedan članak bivšeg ministra predsjednika Poincarrea koji je objelodanjen u nedjeljnom broju »Excelsiora«. Poincarre potsjeća u članku na to, da se je kao ministar predsjednik lično sastao sa Mussolinijem. Prema mišljenju Poincarrea morao bi i Tardieu nastojati, da dodje do sastanka između njega i talijanskog ministra predsjednika, a da kod toga ni najmanje ne udvara fašizmu, već da ide za tim, kako bi se produbilo tradicionalno francusko-talijansko prijateljstvo.

SASTANAK MARINKOVIĆ—GRANDI

G. dr. Voja Marinković, jugoslavenski ministar vanjskih poslova, održao je u Ženevi konferenciju s talijanskim ministrom poslova g. Grandijem o važnim problemima međunarodne politike.

TRGOVAČKI SPORAZUM IZMEDJU FRANCUSKE I ITALIJE

Kako javljaju francuske novine, između Francuske i Italije zaključena su pogodnija trgovačke naravi i sklopljen je novi trgovački sporazum.

TRGOVAČKA POGADJANJA IZMEDJU JUGOSLAVIJE I ITALIJE

Dne 2. marta otputovala je u Rim jugoslavenska delegacija za »pogadjanje u svrhu sklapanja trgovačkog sporazuma između Jugoslavije i Italije. Delegaciji je na čelu dr. Milivoj Pilla, načelnik odjeljenja za vanjsku trgovinu u ministarstvu trgovine. Članovi delegacije su dr. Milan Lazarević, Petar Borisavljević i dr. Ulmanški.

SEZDESETLETNICA MAŠE GROMOVE IZ IVA SANCINA

V bližnjih dneih proslavit će dva odlična predstavnika naših emigranata iz Primorja, ga. Maša Gromova, predsjednica Kluba Primork in načelnik g. Ivo Sancin, ministar senatorija, predsjednik Akademskog Sportnoga Kluba »Primorje« itd., svoji 60-letnici.

Osebi obeli jubilarntov sta tako ozko povezani z usodo naših emigrantskih krogov in tako globoko zasidrani v raznih manifestacijah našega javnega življenja sploh da ne morejo niti njih ožji primorski rojaki, še manj pa vsa naša nacionalna javnost, preko tega dogodka.

Zato so se njuni častilci odločili, da priredijo v soboto dne 12. marta t. l. ob 20. uri v veliki dvorani hotela Union intimno proslavo dogodka, združeno s humanitarno akcijo, ki bo gotovo povsem v skladu z vsem dosedanjim delom obeh jubilarntov.

Pri proslavi bodo v koncertnih točkah nastopili umetniki, ožji rojaki slavljencev in pevski zbor del. prosv. in podp. društva »Tabor« iz Ljubljane, vendar bo vsa prireditelj tvorila samo okvir dobrodelni akcije, ki se bo ta večer formalno zaključila.

Iz »sklada Maše Gromove in Ivo Sancina«, ki se bo stvoril iz prispevkov prijateljev in častilcev obeh jubilarntov ter iz prispevkov raznih društev, korporacij itd., se bodo podelila med najbednejše izselence iz Primorja nakazila za enomesečno hranu v menzi Delavske Zbornice, a ostanek se porabi za podporo in opremo emigrantskega zavetišča.

SUŠAK U SPOMEN BISKUPA DOBRILE.

Dne 28. februara je, kako smo već javili, sušačko Narodno prosvječanje održano u proslavu 50-godišnjice smrti biskupa Jurja Dobrile. Komemoracija je održana u Jadran-kinu, a otvorio ju je direktor gimnazije g. Ivo Brgić. Učenik Renko deklarirao je pjesmu Rikarda Katalinića Jeretova »Molitva Istrana dobrom pastiru«. Profesor Ivančić je u zanosnom govoru iznio tok života biskupa Dobrile. Naglasio je, da se je veliki naš narodni dobrotvor Juraj Dobrila rukovodio za cijelog svog života načelom »iz naroda za narod«. Zatim je iznio biografiju pokojnog biskupa i istakao, da je on svjetlo primjer nesebičnog i požrtvovnog rada za narod. Direktor gimnazije g. Brgić istakao je goleme zasluge biskupa Dobrile u prosvječanju i nacionalnom budjenju Istre. Naglasio je, da Juraj Dobrila osim nacionalnih zasluga ima i vrlo velike zasluge za ekonomski preporod istarskog seljaka. Ističe, da je Juraj Dobrila bio ne samo duhovni pastir, nego i pravi vođa, otac i prosvjetitelj svog naroda. Prisutni su ovu rijetku, proslavu završili sa poklikom »Slava biskupu Dobrile!«

DVA PREDAVANJA O NAMA U BRNU

Kako smo obavješteli iz Brna, dne 2. marta priredila je tamošnja »Čehoslovačko-jugoslavenska liga« dva predavanja o Jugoslavenima u Italiji. Prof. ing. Vl. Filčuk u govoru je o temi »Jihoslovačka menšina v Italiji«, a inspektor St. Drah J. Bouda iz Plzna o temi »Sočské bojište a utrpení jihoslovačke menšiny pod italským panstvom«. Izrazujemo našu veliku zahvalnost brnskoj Ligi i veseli nas sve veće interesovanje braće Čehoslovaka za naš problem.

DOBRILINA PROSLAVA U POŽEGI.

Jugoslavenska Matica podružnica u Slav-Požegi priredjuje u nedjelju 6. marta 1932 u prostorijama Vatrogasnog Doma povodom 50-godišnjice smrti i 120-godišnjice rođenja preporoditelja Istre biskupa dra Jurja Dobrile svečanu spomenu akademiju.

Program: 1. R. Katalinić Jeretov: Dobrili govori gđjica A. Metzger; 2. Nedved: Domovini pjeva muški zbor »Vijenca«; 3. a) D. Domjanović: Na Kvarneru b) R. Katalinić Jeretov: Molitva Istrana deklamuje gđjica M. Filipović; 4. Dr. Juraj Dobrila predaje g. I. Burić; 5. F. Chopin: Nocturno op. 9. br. 2 na glasoviru izvodi g. S. Balog; 6. a) Zagorac: Priča b) V. Štetka: Tam u daljini sopran-solo pjeva gđja B. Černohlavek; 7. a) F. Drdla: Poeme b) Mendelsohn: Proletna pjesma c) F.

Schubert: Moment musica solo violina g. R. Paraker na glasoviru prati g. Z. Trajbar; 8. a) I. Zajc: Gore nebo visoko, b) F. Vilhar: Blijedi mjesec tenor solo pjeva g. F. Jeraj; 9. Narodna pjesma: Ne dajmo se« pjeva muški zbor »Vijenca«.

SARADNICIMA

Upozoravamo naše saradnike, da će Uskršni broj »Istre« izići u većem opsegu, pa ih molimo, da nam svoje rukopise pošalju na vrijeme.

U SMOLJANIMA U ISTRI UMRO JE MARTIN MODRUŠAN.

Dne 16. februara umro je nenadanom smrću od kapi u Smoljanima čestiti naš čovjek Martin Modrušan star 62 godine. Pokojnik je otac Ante Modrušana (Priko-dražana), nastavnika građanske škole u Erdeviku i našeg vrijednog saradnika. Prijatelju Modrušanu, koji je u velikoj žalosti, jer mu je pred pola godine umrla i majka, izrazujemo naše iskreno sauečeše.

POROKA

V Soboto 27. februara se je v ljubljanski stolnici poročil g. Milko Skrabar, član ljubljanske opere z gđč Pavlo Lapajnetovo. Obema primorskima rojakoma in delavcima članova »Tabora« iskreno čestitam.

JUGOSLAVENSKA MATICA U SPLITU BILA JE ZASTUPANA NA POGREBU BLAGOPOKOJNOG IVANA MANDIĆA.

Obavještena o smrti velečasnog Ivana Mandića, Jugoslavenska Matica u Splitu zamolila je g. dra Frana Brnčića, da je zastupa na sprovodu. U počast uspomenie pokojnika darovali su g. dr. Ulikse Stanger i g. Rikard Katalinić Jeretov prilog u fond Jugoslavenske Matice u Splitu.

DAROVA U POČAST USPOMENE BLAGOPOKOJNOG MANDIĆA.

Da počasti uspomenu na blagopokojnog Ivana Mandića darovao je dr. Fran Brnčić zagrebačkoj Jugoslavenskoj Matici Din 300.— te Društvu Kneginje Zorke Din 300.—

DAR ZAGREBAČKOM DRUŠTVU »ISTRA«.

Spriječen da prisustvuje pogrebu blagopokojnog Ivana Mandića, g. prof. arh. Ivo Marčelja da počasti njegovu uspomenu daruje društvu »Istra« u Zagrebu dinara 300. »Istra« plemenitom darovatelju najtoplije zahvaluje.

DAR SOCIJALNOM ODSJEKU DRUŠTVA »ISTRA«.

Gosp. Mandić Rudolf, banki savjetnik iz Splita darovao je Soc. odsjeku društva »Istra« din 200.— da počasti uspomenu blagopok. prof. Ivana Mandića.

ZAHVALA DJAČKOG INTERNATA

Prigodom smrti našeg dobrog i nezaboravnog ravnatelja veleč. gosp. prof. Ivana Mandića primili smo veliki broj brzojavnih i pismenih sauečeša. Svima se najljepše zahvaljujemo.

Djački internat u Zagrebu.

ZAHVALA JUGOSLOVENSKE MATICE

Jugoslavenska Matica u Zagrebu primila je povodom prerane smrti blagopokojnog istarskog otadžbenika, svoga člana i zaslužnog odbornika veleč. gosp. prof. Ivana Mandića, ravnatelja djačkog internata u Zagrebu mnogobrojne izraze sauečeša i duboke boli brzojavno, pismeno i usmeno.

Ovime se svima najusrdnije zahvaljuje Banovinski odbor Jugoslavenske Matice u Zagrebu.

ZAHVALA MAJKE BLAGOPOKOJNOG MANDIĆA

Svim prijateljima i štovateljima, koji su mi prigodom smrti mog neprežaljenog sina veleč. gosp. profesora Ivana Mandića brzojavnim i pismenim putem izrazili sauečeše, zahvaljujem od srca u ime svoje i ostale rodbine. Duboko rascviliena majka

Katarina Mandić.

Mali oglasnik »ISTRA«

MARCUS
AGENCIJA ZA PROMET NEKRETNIMA
ZAGREB GUSTAV ILIĆ TEL. 07-84

ČETVEROKATNICA od porea prostu — 25 met. ulične fronte — 10 stanova po 4 sobe sa komfortom — 2 poslovne prostorije — podrum — plin, elektrika, vodovod i kanalizacija — parketirane sobe — godišnji dohodak 320.000 Din. prodajem za cca 3.250.000 Din. »ARGUS«, Petrinaška 2 (700-90).

KRASNO PALAČU (ugao) prema trgu — sunčani položaj — vrlo lijepi stanovi, trgovački lokal — prodaje se za cca 4.000.000 Din. — pobilže »ARGUS«, Petrinaška 2 (1413-174).

KUĆU OD POREZA PROSTU sa 5 stanova (5—3—2 i 1 sobu sa komfortom) osobni i kolni ulaz — vrh — dvorište i predbašta — oko 50 met. ulična fronta — sve je ogradjeno sa vrlo ukusnom ogradom — prodajem za cca 700.000 Din. Teret: din. 200.000 na 25 godina — ostalo 500.000 u gotovom ili uložnicama — »ARGUS« Petrinaška 2 (1234-142)

TROKATNICU U STROGOM SREDIŠTU sa dvorišnom dvokatnicom — kolni ulaz, betonirano dvorište — dva ulična lokala — više raznih stanova — sve vrlo pogodno za penzionat ili hotel — prodaje povoljno — pobilže »ARGUS« Petrinaška 2 (1414-175).

U GOSPIĆU kuću jednokatnicu — vrlo solidno zidano sa 20 prostorija, te gospodarskim zgradama. dvorištom. velikim vrtom i voćnjakom, prodajem za cca 450.000 Din. Istu bi zamijenio i za veću kuću u Zagrebu, uz naplatu od cca 300.000 Dine. Pobilže »ARGUS«, Zagreb, Petrinaška ulica 2 (1139-111).

Ig. Breznikar
Trgovina kave i čaja
Vlastita elektropržiona i
elektromlin za mlevenje
Zagreb, Ilica broj 65.
Telefon 7657

Iz mojih uspomena:

K. u. k. Rotstift

To vam je isto kao i kad se premlad čovjek oženi: ovamo u njemu kola mlada vatrena krv, a onamo stega, obziri, osjećanje dužnosti. Morate postati stari, ma da i niste; morate čutati, ma da imate i jezik; morate sapeti srce, ma da je poletno; morate na oči metati crne naočari, ma da imate zdrave oči; u jednu riječ: morate biti diplomata, ma da iz dna duše prezirete pretvaranje, laž i neprirodnost. Ali obziri nada sve. Žena s kojom ste vezani, ne da vam ni da mrdnete. »Kad si već moj, imaš da čkomiš, da čuvaš kuću, da nosiš i čutiš, da postupaš po mojoj volji i upravljaš se po mom nahodjenju. Kako srce? kakvi bakrač? Srce ne postoji. Postoje obziri i dužnosti.

Tako mene lijepo, na pravdi Boga, jednoga dana obijedi moja žena ni zbog čega, već zato što htjedoh udahnuti miris proljeća, čuti cvrkut slavulja i naužiti se sjaja zvjezdane noći. »Mladenačka posla«, reče i nadoveže: »brak je božji zakon, a njemu ima da se pokoravaš. Ne bijaše se ženiti, ako si mislio da vrdraš...«

»Ali, bre, brate, ženo po bogu. Je li to vrdanje, ako...«

»Ni riječi... Pomisli što će nam reći susjedi...«

»Susjedi? Ovi s lijeva što troše markarone, ili oni s desna što se pročuje po voljenju paprene hrane?«

»Ma kako da ti rečem? Susjedi...«

»Susjedi? Susjedi? I ti vodiš računa o susjedima? A vode li ga oni o nama? Njima kao da je ravno sve do sjevernog pola.

»Ali znaš kako je? Da bi oni dubli i na glavi, njima niko ništa ne može. Postoji riječ da su pametniji, moćniji, ljepši, kurazniji, uticajniji od — nas, pa kud bi se mi pored tolikih komparativa mjerili s njima...«

»Nego, ženo, mi smo zabasali, zastranili... O čemu smo ono bili počeli da govorimo?«

»Zastranili? Zastranio si ti, jer ne vodiš računa o svojoj okolini.«

Kako je dalje tekao taj monolog ne ću da iznosim, jer čuli bi još i krupnih. Tek asocijacijom misli mogu da kažem ovo: zastranio sam, ali ne po zlu i obzirima, već po mojoj rječitosti; ono sam vam velikim slovima najavio pričati o k. u. k. Rotstiftu, što u prevodu na jugoslavenski jezik znači o jednoj c. i k. crvenoj olovci, a ono ja dospio o nekakvom mom sporu sa ženom. Znao kako je, mi ljudi od pera naginjemo, čestoput bolest da se udaljimo od teme, a imamo i bujnu fantaziju.

Ali neka mi bude dozvoljeno prije, nego što stupim, kako se kaže, »in medias res« (oh, zlatna sredino!), da kažem još koju o svemu ovome. Što mi je na srcu, to mi je i na jeziku, bilo je, jeste, i biće, pa barem me i vi sami nazvali Gallimathiasom, ili iskrenim raznim čovjekom, ili istinoljubivom dušom, ili čak seljakom koji ne zna ni osnovne principe diplomacije i predostrožnosti, ili pak i neuračunljivcem koji ne zna pače ni da čuva svoje intimne kućne tajne.

Dakle, između ostaloga, tajna koju iznosim bila bi ta. Sve ovo što pišem, šaram skriviceke od — žene. Ne znam zašto, ali, eto, nekud stalno mi visi za petama, i voli da turi svagdje u moje poslove svoj nosić; prosto na prosto nema povjerenja u mene, boji se da ću se po kojoj, kako ona kaže nesmotrenosti, zamjeriti susjedima, koji ga i sami imaju na mene. A znam, zacijelo, kad pošlje dozna, da sam ovo proturao bez njenog odobrenja, da će biti jao i pomagaj. Ele, čemu joj nisam pročitao. Ele, zašto je nisam pitao za savjet. Ele, kako da ja, koji... Bog budi s nama. I opet sam — zastranio...

A sad u taj »medias res«, kako bi se izrazili naši stari.

Nezaboravna uspomena na jednu pokopanu, otupjelu k. u. k. crvenu olovku navela me da iznesem te svoje vječne jade, — eto sada sa rođenom ženom, a prije, dok ne bijah sputan bračnim vezama, sa k. u. k. crvenom olovkom. A ni kriv ni dužan, ni onda ni sada. Onda, kao i danaske. Iste muke samo na drugi način.

To mi zaključalo nešto u srcu i sunulo u glavu pod kraj 1916 godine, da napišem nešto onako iz duše. Baš se tada pitah ja, hoće li se kome to svidjeti ili ne. Svidjalo se mojem srcu. I ja ne budi lijen, napisah političku crticu »Po razboju«, koja je štampana u almanahu »Mladost« početkom 1917. godine u Splitu tiskom Narodne tiskare. Elem, što sam rekao? A molim vas unapred da me ne obijedite s hvalisavosti. Ruku na srce, ne hvalim se, već, eto, prosto ovo iznosim zato, što je nekako kao ušlo u modu da se govori o onome što je bilo. Pa tako i ja. Ta, konačno, zašto nebi imali pravo i mi — mali da pišemo uspomene, ne mislim memoare, jer da se upotrebi taj termin mora se imati kvalifikacije i govoriti o krupnijim stvarima.

Elem, lupi vam moj članak na stol pok. k. u. k. cenzura u Splitu. »Zum Teifel. Schon wieder so ein jugoslawisches Schwein. So eine Drecksau, gemeine. Auf den Galgen mit ihm.« Pocrvenio je kao i njegova crvena olovka, koju je držao u drhtavoj ruci.

Pa da li zato što je bio lijen, da li zato što nije bio dovoljno princijljiv, ili zato što nije dovoljno poznavao naš jugoslavenski jezik, ne znam zašto, članak je, doduše, iskasapio, ali samo djelimično. Ne znam po kom mjerilu; neki pasusi više »opasni« i više »izazovni« učinili su mu se nedužnima, a druge ili jednako tako »opasne« dotično »izazovne«, ili još »opasnije« ili sasvim »mirotvorne« — precrtao je. U štampanom tekstu zija bijela praznina: zaplijenjeno, a na drugom mjestu nakladnik je almanaha (društvo »Pavlinović«) morao, pošto je knjiga već bila gotova, da s tušom precrti u svim štampanim primjercima »naknadno opažene opasne riječi«. Na pr. na str. 97 — ono o »generaciji koja je nijekala svoje slavensko ime, a nazivala se Austrijancima«, što je precrtano u tekstu.

Vječito ću žaliti, što mi je nestao rukopis, pa da sad sa zrelim očima i potpunim jugoslavenskim srcem vidim i procijenim šta je to bilo g. k. u. k. cenzoru nepoćudno, što je — na str. 100 — na

prostoru od nekih dvadeset štampanih crta u cijelosti prekriziše. Otrpilike znam to je bila jedna »teška« nacionalistička meditacija ranjenog vojnika Andrije Kosovića, sina kršnog Primorja, za vrijeme njegovog teškog bolovanja u bolnici, ranjenog na srpskom frontu, — a koji je od autonomaškog Talijanaša, baš po svom dolasku na srpsko-austrijski front, osjetio da je Hrvat, Srbin, Jugoslaven, Slaven, Sveslaven. Nešto na str. 101 ostalo je što nije »zaplijenjeno« i to:

»...svakim imenom sam se isticao, i talijanskim i autonomaškim, samo ne hrvatskim. A za ovo vrijeme, otkad sam u vojsci, prodjoh jednu ljusku zemaljske kore, na kojoj se smjestila Dalmacija, Istra, Hrvatska, Bosna, Srbija... I što čuh? Svud istu riječ, hrvatska, (srpsku) riječ. Srbom se mogoh sporazumjeti, ko god i s Hrvatom. Ali on je Srb, da li zato što je u drugoj državi? Da li su Hrvati i Srbi jedan narod? Uvjero sam se da jesu... Ime mi je hrvatsko, »ići« po talijanskoj zemlji ne niču...« Gosp. k. u. k. cenzor je ovo propustio, kao i ovo što slijedi, i to na str. 99: »Andrija (na srpskom frontu) prihvatio se za odapinjačem na »puški«. Puška kao da mu je na ramenu drhtnula. Blijed kao krpa posta u licu. »Opališe drugi, opali i on. Opali — bez smjera...« I t. d.

Zašto sve ovo rekoh? Zašto sve ovo iznesoh?

Zato da i ovo bude jedan skroman dokument k povijesti našeg nacionalnog stremljenja, pa barem bilo krivo djavlu ili sotoni, ženi ili svim ženama, susjedu ili s desna ili s lijeva, ili, pak, obojici. Neka se vidi, da smo imali petlje i te kako u vrijeme kad je trebalo, da ističemo jedinstvo naših jugoslavenskih zemalja, svih, svih, pa i Istre sestre naše. Nismo se bojali ni gevera, ni »galgenaa«, ni rotstifta.

A k. u. k. Rotstift koji me je malo zatim čak na frontu uputio, neka je vječna hvala a njegovoj duši neka je: Vječnaja pamjati!

Ljubidrag Garčina.
(Beograd.)